

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jan Vedral

**POJEM A PRÁVNÍ DŮSLEDKY PŘEKROČENÍ
MEZI NUTNÉ OBRANY A KRAJNÍ NOUZE**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Rudolf Vokoun, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 21. prosince 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 124.121 znaků včetně mezer.

.....

Jan Vedra

V Praze dne 21. prosince 2023

Poděkování patří zejména vedoucímu této diplomové práce, JUDr. Rudolfu Vokounovi, CSc., za jeho čas, věcné připomínky, vstřícný přístup a trpělivost, kterou mi věnoval.

Obsah

Úvod.....	6
1 Obecný výklad	8
1.1 Trestný čin	8
1.2 Protiprávnost činu, pojetí trestného činu	10
1.3 Okolnosti vylučující protiprávnost	12
2 Krajní nouze.....	17
2.1 Pojem, právní úprava krajní nouze	17
2.2 Aktuální právní úprava	19
2.3 Podmínky krajní nouze.....	20
2.3.1 Přítomnost přímo hrozícího nebezpečí pro zájem chráněný trestním zákonem.....	21
2.3.2 Subsidiarita krajní nouze	24
2.3.3 Proporcionalita krajní nouze	25
2.3.4 Neexistence povinnosti nebezpečí snášet.....	26
2.4 Překročení mezi krajní nouze	28
2.4.1 Exces intenzivní	29
2.4.2 Exces extenzivní.....	30
2.4.3 Nedodržení podmínky subsidiarity	31
2.4.4 Přítomnost povinnosti nebezpečí snášet.....	32
3 Nutná obrana.....	34
3.1 Pojem, právní úprava nutné obrany	34
3.2 Aktuální právní úprava	36
3.3 Podmínky nutné obrany.....	37
3.3.1 Útok.....	38
3.3.2 Útok přímo hrozící nebo trvající	42
3.3.3 Přiměřenost nutné obrany.....	43
3.4 Překročení mezi nutné obrany	45
3.4.1 Exces extenzivní.....	46
3.4.2 Exces intenzivní	47
4 Právní důsledky překročení mezi krajní nouze a nutné obrany	49
4.1 Polehčující okolnosti	50
4.2 Mimořádné snížení trestu	52
4.3 Upuštění od potrestání	53
4.4 Privilegované skutkové podstaty	54

5	Hodnocení platné právní úpravy, návrhy <i>de lege ferenda</i>	56
	Závěr.....	58
	Seznam použitých zdrojů	60
	Název práce	63
	Abstrakt	63
	Klíčová slova.....	64
	Název práce v anglickém jazyce	65
	Abstract	65
	Key words	65

Úvod

Problematika okolností vylučujících protiprávnost je po právu považována za jeden z nejčastěji skloňovaných trestněprávních institutů vůbec, a to zejména u široké veřejnosti. Málokteré téma dokáže rozproudit debatu zahrnující pojmy jako spravedlnost, státní moc, svémoc a jiné podobně, jako tak činí trestněprávní institut okolností vylučujících protiprávnost. Neznamená to ovšem, že by se odborná veřejnost tomuto tradičnímu institutu trestního práva nevěnovala. V odborných kruzích se diskuse o okolnostech vylučujících protiprávnost také nezdá nikdy objevují, byť z jiného důvodu. Přestože se jedná o institut tradiční, systematicky řazený mezi základy trestní odpovědnosti, stále obsahuje některé sporné otázky, na které neexistuje jednoznačná a obecně přijímaná odpověď. Tyto dodnes nezodpovězené otázky tak rovněž přispívají k faktu, že okolnosti vylučující protiprávnost zůstávají stále tématem aktuálním.

Ze státoprávního, resp. ústavněprávního hlediska je pak institut okolností vylučujících protiprávnost jako předmět zkoumání značně významný v tom, že za těchto výjimečných okolností může *de iure* i *de facto* docházet až k rozšíření a dočasnému udělení části státního monopolu na uplatňování násilí adresátům právních norem. Rovněž z toho důvodu je nutné precizně stanovit podmínky těchto jednání.

Potřeba právní úpravy některých extrémních situací, ve kterých se může ocitnout každý, je tak zjevná. Takovými jsou zejména situace, kdy je nějakým způsobem zasahováno do státem (*ergo* objektivním právem) chráněných zájmů či hodnot, a jedinou možností, jak tyto negativní společenské jevy potlačit a případně i předejít dalším zásahům v tom nejšířším možném smyslu slova, je bezprostředně zakročit, bez včasné pomoci státu prostřednictvím jeho veřejných sborů. Logickou úvahou se poté do oblasti zájmu připojují další, související otázky, např. jaké jsou nebo by měly být limity takových jednání, jak mají být nastaveny trestněprávní důsledky vybočení či překročení takových limitů předestřených jednání etc.

Jednoduše se tak lze při zkoumání podmínek stavů a limitů „obránných jednání“ dostat do spletité kazuistiky jednotlivých situací a z nich vyplývajících možných právních důsledků, které mohou ve svém důsledku vyústit až k odsouzení „obránce“ za úmyslný trestný čin. Spravedlivé nastavení takových podmínek je dlouhodobě předmětem akademického, ale i politického a společenského

diskursu. Například dobře známá doktrína *Můj dům, můj hrad*, známá především ze zámoří (označovaná také jako *Castle Doctrine*) je předmětem politických debat pravidelně. K porozumění a osvojení jednotlivých dílčích institutů, které ve svém celku tvoří systém okolností vylučujících protiprávnost, nepostačí čtenáři prosté přečtení textu platné právní úpravy, neboť celou řadu jednotlivých trestněprávních institutů, ale i právních institutů a principů obecně, je nutné vnímat v kontextu právního řádu jako celku. Některé dílčí aspekty okolností vylučujících protiprávnost v textech právních předpisů absentují a jsou pak až následně dotvářeny judikaturou. Přestože se jedná o institut tradiční, nutno také poznamenat, že katalog odborné literatury zabývající se konkrétními právními důsledky vybočení z mezí nutné obrany nebo krajní nouze je omezený, což je skutečnost, která se ve světle výše uvedeného jeví jako překvapivá.

Hlavním cílem této diplomové práce je zaměřit se na některé předestřené sporné či problematické otázky související s právní úpravou krajní nouze a nutné obrany jako v praxi nejčastěji se vyskytujícími okolnostmi vylučujícími protiprávnost, dále definovat a právně kvalifikovat jednotlivé případy vybočení z mezí těchto dvou institutů a pojmenovat konkrétní právní důsledky takového vybočení. V závěrečné části práce zhodnotím platnou právní úpravu okolností vylučujících protiprávnost a provedu krátkou úvahu *de lege ferenda*.

Při psaní diplomové práce vycházím z právního stavu ke dni 30. září 2023.

1 Obecný výklad

Stěžejním pojmem neodmyslitelně souvisejícím s tématem této práce je pojem protiprávnost. Za účelem proniknutí do jádra problematiky a pochopení právního institutu okolností vylučujících protiprávnost a všech jejích důsledků proto považuji za esenciální v úvodních kapitolách práce pojmenovat a vyložit některé základní trestněprávní pojmy, které jsou s okolnostmi vylučující protiprávnost úzce a neodmyslitelně spojeny. Následující část práce se proto zabývá trestným činem a jeho pojetím v aktuální právní úpravě, a dále pak okolnostmi vylučujícími protiprávnost obecně.

1.1 Trestný čin

§ 13

Trestný čin

(1) Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.

(2) K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

K pojmu trestného činu Šámal uvádí, že: „K dosažení maximální legality podmínek trestní odpovědnosti je nová kodifikace založena na formálním pojmu (definici) trestného činu, což bylo vedeno snahou o zvýšení jednotnosti při výkladu a aplikaci zákona a k posílení rovnosti všech lidí před zákonem.“¹

Pouze za trestný čin může být pachateli uložena sankce podle trestního zákona (ve smyslu § 110 trestního zákoníku). Z výše uvedené dikce trestního zákoníku vyplývá, že ke vzniku trestní odpovědnosti

---

¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 228

musí být dojit ke kumulativnímu naplnění tří podmínek. První, a pro účely této práce nejdůležitější podmínkou je protiprávnost činu – předmětný skutek musí být protiprávní. Současně, platí, že příslušné jednání musí být trestním zákonem za trestný výslovně označeno (druhá podmínka) a konečně musí takové jednání vykazovat znaky uvedené v trestním zákoně (třetí a poslední podmínka). Za znaky uvedené v trestním zákoně považuje nauka² znaky obecné, shodné pro všechny trestné činy (věk, přičetnost, popř. rozumová a mravní vyspělost mladistvého), tedy znaky, jejichž naplnění je podmínkou vzniku a existence tzv. deliktní způsobilosti pachatele, a znaky typové, individuálně stanovené pro každý jednotlivý trestný čin (teorii rovněž označované jako znaky skutkové podstaty trestného činu). V akademické obci neexistuje jednoznačný konsensus ohledně klasifikace protiprávnosti v systému pojmových znaků trestného činu. Zatímco např. Jelínek³ uvádí tři samostatné druhy pojmových znaků trestného činu (protiprávnost, typové znaky a obecné znaky), jiní autoři⁴ klasifikují protiprávnost jako jeden z typových znaků trestného činu⁵.

Podle mého názoru stojí protiprávnost mimo obecné i typové znaky trestného činu a tvoří tak pojmový znak *sui generis*, samostatný prvek trestní odpovědnosti. Zatímco obecné znaky trestného činu se váží výlučně na subjekt trestného činu (což o protiprávnosti neplatí), typové znaky jsou stanoveny každému konkrétnímu trestnému činu zvlášť (jinými slovy, každý trestný čin má „unikátní“ skutkovou podstatu), zatímco protiprávnost – ať už implicitní nebo explicitní – hledáme vždy, bez ohledu na to, o který trestný čin se jedná.

---

² např. Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 100-102

³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 142

⁴ např. Solnař, V. a kol. Systém českého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Novatrix s.r.o., 2009, část druhá, s. 71

⁵ pozn.: Šámal uvedenou problematiku vysvětluje následovně: „Protiprávnost se tedy obecně vyvozuje z celého právního řádu, a proto začlenění do skutkové podstaty trestného činu bývá někdy zpochybňováno, neboť protiprávnost, zejména pokud není výslovně zmíněna v konkrétní skutkové podstatě trestného činu má spíše charakter obecného znaku trestného činu, který v této obecné podobě nemá schopnost odlišit skutkovou podstatu jednoho druhu trestného činu od jiných druhů trestných činů. Na druhé straně však tuto schopnost mají konkrétní vymezení znaku protiprávnosti u některých skutkových podstat, neboť zpravidla v těchto případech má zákon na mysli konkrétní typ protiprávnosti vázaný na určitý právní předpis [...] nebo alespoň na určitou kategorii právních předpisů.“ in Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 251

1.2 Protiprávnost činu, pojetí trestného činu

Požadavek na protiprávnost činu nevychází pouze z trestního zákoníku, základ této podmínky můžeme najít již v ústavním pořádku. Konkrétně v čl. 2. odst. 4. Ústavy, který stanoví, že „každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“⁶ Obdobnou právní normu obsahuje Listina základních práv a svobod.⁷ Logickým výkladem můžeme dojít k závěru, že pokud může každý (občan) činit, co není zákonem zakázáno, potom *a contrario* nikdo nesmí činit, co zákonem zakázáno je.

V době účinnosti předchozího trestního zákona (zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon) byl trestný čin v § 3 odst. 1 definován jako „*pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.*“⁸ Z uvedeného vyplývá, že předchozí právní úprava uplatňovala tzv. materiálně-formální pojetí trestného činu, oproti dnešnímu pojetí formálnímu⁹. Nutno ovšem dodat, že se přesto nejedná o formální pojetí bez dalšího, trestní právo čistě formální pojetí trestného činu změkčuje dvěma tzv. korektivy rozsahu trestního bezpráví¹⁰.

První z nich, též označovaný jako hmotněprávní korektiv, je vyjádřen zásadou subsidiarity trestní represe, zakotvenou v § 12 odst. 2 trestního zákoníku a vyslovující požadavek určitého stupně či intenzity společenské škodlivosti (či závažnosti) určitého jednání, která má dosahovat takové intenzity, že nepostačuje vyvození právní odpovědnosti prostřednictvím jiných prostředků práva (soukromoprávních či administrativněprávních). Zásadu subsidiarity trestní represe můžeme rovněž označit jako manifestaci, či vyjádření trestněprávního principu *ultima ratio*, přičemž k tomu Šámal uvádí, že: „*Proto je třeba zdůraznit, že zásada subsidiarity trestní represe, jako jedna ze základních zásad trestního práva, vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, to znamená především tam, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní, neboť trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání jako trestného činu je třeba*

---

⁶ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

⁷ „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ v Usnesení č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 2 odst. 3.

⁸ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

⁹ Sněmovní tisk č. 410/0, vládní návrh zákona – trestní zákoník, s. 198-199

¹⁰ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha. Leges, 2022, s. 136

*považovat za ultima ratio, tedy za krajní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních celospolečenských hodnot.*¹¹

Druhým korektivem formálního pojetí trestného činu je korektiv procesněprávní, vyjádřený zásadou oportunity a zakotvenou v § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu (resp. v § 159a odst. 4 trestního řádu v době před zahájením trestního stíhání). Předestřená zásada oportunity umožňuje příslušnému státnímu zástupci zastavit konkrétní trestní stíhání (resp. odložit po skončení prověřování) pro jeho neúčelnost.¹² Z důvodu přítomnosti těchto dvou materiálních korektivů část odborné veřejnosti dnešní pojetí trestného činu označuje jako pojetí formálně-materiální.¹³ Osobně se ovšem přikláním spíše k označování pojetí trestného činu v platné právní úpravě jako pojetí formálního, a to zejména s přihlédnutím k definici trestného činu v trestním zákoně č. 140/1961 Sb., kde přímo v definici materiální prvek zakotven je a tedy lze zde spatřovat alespoň částečné vzdálení se od formálně-materiálního pojetí trestného činu, či alespoň snahu o určitou diferenciaci.

Šámal rovněž v souvislosti s porovnáváním předchozí koncepce pojetí trestného činu se současnou uvádí, že: *„Zásadní rozdíl je však v přístupu k trestnému činu, kde formální pojetí neumožňuje orgánům činným v trestním řízení jít nad rámec vymezený zákonodárcem, který jako jediný subjekt je oprávněn určit, co je a co není trestným činem, včetně kvalifikovaných i privilegovaných skutkových podstat trestných činu, čímž jednoznačně stanoví hranice trestní odpovědnosti.*¹⁴

Pojem protiprávnost trestného činu jako jeden z jeho pojmových znaků (a obligatorní podmínka vzniku trestní odpovědnosti) má podle trestněprávní nauky¹⁵ dvě roviny, a to protiprávnost formální a protiprávnost materiální. Materiální protiprávnost popisuje jako jednání společensky škodlivé natolik, aby na něj společnost reagovala prostředky trestního práva. Protiprávností formální rozumí rozpor s právním řádem jako celkem (tedy nejen s normami trestního práva), přičemž vychází z předpokladu, že právní řád tvoří jednotný a bezrozporný systém.¹⁶

---

¹¹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 193-194

¹² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní. 6. vydání. Praha. Leges, 2021, s. 148

¹³ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání, Praha. C.H. Beck, 2012, s. 45

¹⁴ Šámal, P. Osnova trestního zákoníku 2004-2006. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 36

¹⁵ např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 134-135

¹⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 136

V platné právní úpravě přitom není zakotven požadavek, aby byla protiprávnost explicitně zdůrazňována u každé jednotlivé skutkové podstaty trestného činu. V některých případech není zmíněna vůbec, to zejména u těch jednání, u kterých je protiprávnost zřejmá (např. vražda, ublížení na zdraví nebo loupež) a je tedy dána implicitně bez dalšího, v jiných skutkových podstatách je protiprávnost daného jednání explicitně zakotvena výrazy jako „bez oprávnění“ (§ 170 trestního zákoníku), „neoprávněně“ (§ 251 trestního zákoníku), „v rozporu s jiným právním předpisem“ (§ 299 trestního zákoníku) etc.

1.3 Okolnosti vylučující protiprávnost

Ústavněprávní základ trestněprávního institutu okolností vylučujících protiprávnost nalezneme v ustanovení čl. 6 odst. 4 Listiny základních práv a svobod¹⁷. Čtvrtý odstavce doplňuje a omezuje v předchozím, druhém odstavci vyslovený zákaz zbavení života jiného člověka, kdy aprobuje, resp. stanoví beztrestnost jednání, kterým byl někdo – za současného splnění podmínek stanovených zákonem – zbaven života.

V relativně nedávné době, 1. října 2021, nabyla účinnost novela Listiny základních práv a svobod (provedena ústavním zákonem č. 295/2021 Sb.), kterou byla ústavodárcem za první větu čl. 6 odst. 4 doplněna druhá věta, zdůrazňující právo bránit svůj život či život jiného, a to výslovně i se zbraní. Zůstává otázkou, co přesně byl v tomto případě ústavodárcův záměr, neboť uvedené doplnění Listiny nepřináší do právního řádu žádné nové pravidlo chování. Domnívám se, že motivace zakotvit do textu Listiny právo jednotlivce bránit se se zbraní byla spíše politického charakteru. Odborná obec ovšem uvedenou novelu přijímala rezervovaně, kdy např. jeden z odborných komentářů k novele uvádí, že: *„I s ohledem na veřejný diskurz a zejména kritiku ze strany ústavněprávních odborníků, která schvalování této ústavní změny doprovázela, není nijak překvapivým tvrzení, že tato úprava se jeví být zbytečnou, z komparativního hlediska zcela ojedinělou, kontroverzní a vnášející do garance práva na život v Listině řadu nejasností, problémů*

---

¹⁷ „Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Právo bránit život svůj či život jiného člověka i se zbraní je zaručeno za podmínek, které stanoví zákon.“ v Usnesení č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, čl. 6 odst. 4.

a interpretačních obtíží. ¹⁸ Novelizované znění čl. 6 Listiny kritizuje rovněž J. Kratochvíl, který zároveň akcentuje platné pojetí nutné obrany: „*Přítom skutečnost, že v případě nutné obrany, což je institut zakotvený v § 29 trestního zákoníku, lze použít zbraň, nebyla nikdy zpochybňována. Podmínkou samozřejmě je, že použití zbraně je striktně přiměřené povaze útoku. Těžko si lze představit, jak by tato možnost mohla být v budoucnu zpochybněna.*“¹⁹

Pouze protiprávní čin může tedy být trestným činem. Trestní právo a odborná nauka ovšem pamatují i na situace, kdy určité jednání sice vykazuje znaky trestného činu, ale chybí mu právě protiprávnost: „*Vedle toho ovšem trestní právo respektuje i případy, kdy určitý čin sice naplňuje téměř všechny zákonné znaky některého trestného činu (např. ublížení na zdraví), ale je učiněn za zvláštních okolností, v jejichž důsledku nejen že není společensky škodlivý, ale dokonce je z pohledu společnosti užitečný, prospěšný (např. zranění útočnicka při obraně života napadeného). S takovými typovými případy činů pak trestní právo přímo spojuje i vyloučení jejich protiprávnosti (§ 13 odst. 1). O trestný čin se pak nejedná, protože takovému činu vůbec chybí zákonný znak protiprávnosti.*“²⁰

Těmito zvláštními situacemi jsou okolnosti vylučující protiprávnost. Přítomnost některé z okolností vylučujících protiprávnost v době jednání tak (za dodržení všech dále v práci vymezených podmínek) ve svém důsledku způsobí, že nedošlo ke spáchání trestného činu, jelikož nebyla naplněna jedna z podmínek vzniku trestní odpovědnosti. Jedná se o takové zvláštní okolnosti, za kterých je – při splnění zákonných podmínek – možné zasáhnout do některého ze zájmů chráněných trestním právem a nespáchat takovým jednáním trestný čin. Takové jednání pak z téhož důvodu nelze označovat jako trestný čin, ale právě z důvodu, že při neexistenci těchto okolností by se o něj jednalo, jej označujeme za *čin jinak trestný*.

Jednotlivé trestněprávní předpisy²¹ nicméně označení *čin jinak trestný* užívají i v jiných případech:

---

¹⁸ Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I., Chalupová, M., Kilian, P., Procházka, V., Tomková, M. a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023.

¹⁹ Kratochvíl, J. In: Kühn, Z., Kratochvíl, J., Kmec, J., Kosař, D. a kolektiv: Listina základních práv a svobod. Velký komentář. Praha, Leges, 2022, s. 374

²⁰ Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 244

²¹ Mimo trestněprávní předpisy se rovněž lze setkat s pojmem *čin jinak trestný jako přestupek*, který je obsažen v převzaté úpravě trestněprávního pojetí okolností vylučujících protiprávnost v ustanovení § 24-27 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich

- Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. pojem čin jinak trestný používá také např. ve vztahu k nepřičetnosti (§ 26), neboť čin jinak trestný spáchá osoba, která právě pro nepřičetnost není trestně odpovědná. Stejně tak spáchá čin jinak trestný osoba, která pro svůj věk (např. 9 let) není vůbec trestně odpovědná.
- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zák. č. 218/2003 Sb.) pracuje s pojmem *čin jinak trestný* v případech, kdy chybí dostatečná rozumová a mravní vyspělost jako obligatorní znak trestného činu.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů používá pojem *čin jinak trestný* jako synonymum k trestnému činu (§ 2 odst. 1. cit. zák.).²²

Lze tedy určit, že čin, který se na první pohled může jako trestný jevit (např. způsobení těžkého ublížení na zdraví), není za splnění dalších podmínek některé z okolností vylučujících protiprávnost (těžké ublížení na zdraví útočnicka v bezprostředním ohrožení vlastního života) trestný. Jednání za přítomnosti některé z okolností vylučujících protiprávnost navíc nejen, že není trestné, není ani vůbec protiprávní (v kontextu celého právního řádu).²³ Ke stejnému závěru dochází i Vokoun, když uvádí, že: „*Jednání provedené v rámci nutné obrany nebo v rámci krajní nouze (samozřejmě při splnění všech podmínek a mezi) vylučuje odpovědnost za (právní) delikt vůbec, a nikoliv pouze jen za delikt určité kategorie protiprávních jednání. Opačný názor by byl v rozporu s teoretickým pojetím okolností vylučujících protiprávnost a v praxi by podstatně oslaboval účinnost těchto institutů.*“²⁴

Šámal k problematice dodává, že okolnosti vylučující protiprávnost můžeme v určitém smyslu považovat za tzv. negativní znaky skutkové podstaty trestného činu, či jeho kontratypy: „*Zatímco skutkové podstaty trestných činů charakterizují jednání protiprávní, okolnosti vylučující protiprávnost charakterizují jednání, které není protiprávní, ale naopak které je v souladu*

²² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 146-147 a dále navazující Jelínek, J. a kol.: Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou. Praha: Leges. 2013 s. 22

²³ Srov. např. č. 10/1980 Sb. rozh. tr.: „*Krajná núdza vylučuje protiprávnosť činu. Preto konanie v krajnej núdzi nemožno posúdiť ani ako priestupok s odôvodnením, že krajná núdza len znižuje nebezpečnosť činu pre spoločnosť.*“

²⁴ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolina-Iuridica 3/1989, Praha, s. 33

s právním řádem (...). Jenom v tomto významu hovoříme o okolnostech vylučujících protiprávnost jako o tzv. negativních znacích skutkové podstaty (tzv. kontratypech).“²⁵

Od okolností vylučujících protiprávnost je nutno striktně oddělovat důvody zániku trestní odpovědnosti²⁶ a důvody zániku trestu. Zatímco v situaci, kdy existuje některá z okolností vylučujících protiprávnost, nedojde ke spáchání trestného činu vůbec, a to od počátku (*ex tunc*), v případě zániku trestní odpovědnosti sice ke spáchání trestného činu došlo, ovšem naplněním některého z důvodů zániku trestnosti (např. účinnou lítostí, dle okolností) dojde (*ex nunc*) k zániku trestní odpovědnosti pachatele. Konečně, v případě zániku trestu hovoříme v situacích, kdy ke spáchání trestného činu došlo, ale např. z důvodu promlčení trestu nedojde k jeho výkonu. Zánik trestu nicméně nemá vliv na odsuzující rozsudek a pachatel tak i nadále zůstává v postavení odsouzeného.

Trestní zákoník ve své obecné části v Hlavě III vyjmenovává a představuje některé typizované případy okolností vylučujících protiprávnost s tím, že tento seznam není taxativní, nýbrž demonstrativní. Na prvních místech je krajní nouze (§ 28 trestního zákoníku) a nutná obrana (§ 29 trestního zákoníku), kterým je věnována tato práce. Dále trestní zákoník explicitně zakotvuje svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Další okolnosti vylučující protiprávnost vložil zákonodárce do zvláštní části trestního zákoníku, např. tzv. beztrestnost agenta v souvislosti s činností organizované zločinecké skupiny (§ 363 trestního zákoníku) či v některých případech u trestného činu neoznámení trestného činu (§ 368 odst. 3 trestního zákoníku).

Okolnost vylučující protiprávnost dále najdeme i v ustanovení trestního řádu, konkrétně v §76 odst. 2 upravující tzv. občanské zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu, ke kterému je zásadně oprávněn každý.²⁷

Jak již zaznělo výše, výčet uvedený v trestním zákoníku není taxativní. Interpretací a výkladem trestněprávních zásad došla nauka k názoru, že je přípustné shledávat v určitých situacích další, byť explicitně nepojmenované (netypizované) okolnosti vylučující protiprávnost určitého jednání.

---

²⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 252

²⁶ Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 245

²⁷ Vokoun, R., Zadržení podezřelého jako okolnost vylučující protiprávnost in Vybrané aktuální problémy čs. trestního práva, s. 169-182, Univerzita Karlova, Praha, 1986

Lze tak nacházet i další takové okolnosti, v důsledku kterých dojde k vyloučení protiprávnosti: „Není v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege stricta*, jestliže jsou okolnosti vylučující protiprávnost analogicky rozšiřovány, neboť se tím zužují podmínky trestní odpovědnosti. Jedná se tak o dovolenou analogii *in bonam partem* (ve prospěch pachatele).“²⁸

V souladu s výše uvedeným se postupem času v teorii i praxi objevují další okolnosti vylučující protiprávnost, např. výkon práv a plnění povinností nebo výkon povolání.²⁹ Tak například v případě silniční kontroly hlídkující policista nespáchá trestný čin vydírání, pokud řidičům ukládá pokyny a výzvy, stejně tak soudní exekutor nebude stíhán pro trestný čin krádeže při výkonu rozhodnutí peněžními srážkami etc. V poslední době se také v literatuře objevuje zajímavá teze, že další, nepojmenovanou okolností vylučující protiprávnost, by za určitých okolností mohla být rovněž realizace určité tradice.³⁰

---

²⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 637

²⁹ Blíže např. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 287-290

³⁰ např. Pelc, V. Krajiní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 134-135

2 Krajní nouze

2.1 Pojem, právní úprava krajní nouze

Institut krajní nouze se, stejně jako další právní instituty, v jednotlivých historických etapách vyvíjel. V dobách, kdy se státní moc stále ještě formovala se přirozeně stávalo častěji, že stát nebyl schopen svou moc prosazovat v takové míře a kvalitě, jako je tomu dnes. S ohledem na tehdejší možnosti nebylo možné určité nebezpečné stavy či nouzové situace svěřit bezpodmínečně do rukou státní moci prostřednictvím jejích složek. S jistou mírou zjednodušení lze stanovit, že v minulosti docházelo k jednáním v krajní nouzi či nutné obraně častěji, než je tomu dnes. Proto také byly v minulosti podmínky těchto jednání stanoveny méně restriktivně, než je tomu v současnosti. „*Tyto základní instituty vyloučení právní odpovědnosti prodělaly poměrně pestrý vývoj. Nejprve nahrazovaly nedostatek ochrany ze strany teprve vznikající státní moci. S rozvojem státní moci dochází pak k omezování svépomocných prostředků ochrany vlastních zájmů ve prospěch ochrany poskytované právě touto centralizující se a upevňující se státní mocí.*“³¹

Souhlasně se vyjadřuje i Pelc, když říká, že: „*Z hlediska podstaty a smyslu má krajní nouze mnoho společného s institutem nutné obrany, neboť upravuje situace, v nichž v daném místě a čase není státní (veřejná) moc schopna hodnotám chráněným právním řádem poskytnou ochranu.*“³²

Krajní nouzi se rozumí takový stav, kdy je možné přímo ohroženou hodnotu (zájem) chráněnou právním řádem uchovat jen obětováním jiné takové hodnoty (zájmu) nebo kdy lze splnit povinnost jen za cenu porušení povinnosti jiné.³³ Dochází zde tedy ke kolizi dvou práv, na rozdíl od nutné obrany, kde dochází ke kolizi práva s bezprávím. V rámci systému okolností vylučujících protiprávnost je krajní nouze tradičně označována za nejobecnější institut.³⁴

Účel a smysl krajní nouze popisuje Šámal následovně: „*Účelem krajní nouze je poskytnout fyzickým i právníckým osobám možnost k ochraně zájmů vlastních, zájmů jiných osob, ale i zájmů*

---

³¹ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 11

³² Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 141

³³ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 496

³⁴ Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 247

*státu i společnosti v případě hrozící poruchy zájmu chráněnému trestním zákoníkem, která nemůže být odvrácena jinak než poruchou jiného takového zájmu za podmínek uvedených v § 28. Na místě takové události, která se odehrává v konkrétním čase a za určitých podmínek, není totiž možné někdy zajistit odvrácení poruchy jiným způsobem. Z těchto důvodů se krajní nouze považuje za nejobecnější institut v rámci okolností vylučujících protiprávnost.*³⁵

Význam a samotný účel krajní nouze lze rovněž dobře ilustrovat na skutečném případě, kde naopak vlivem absence právní úpravy krajní nouze došlo k odsouzení pachatelů k trestu smrti. Ač se jedná o případ ze Spojeného království, tedy anglosaského právního systému, jeho příznačnost a edukativní potenciál možných situací jistě tento nedostatek převyšuje. Jedná se o velmi známý a v anglicky mluvících zemích často citovaný případ z roku 1884, označovaný jako „*R v Dudley and Stephens*“³⁶. V tomto nešťastném sledu událostí se čtyřčlenná skupina námořníků plavící se z anglického Southamptonu do australského Sydney vlivem silné bouře musela evakuovat z jejich potápějící se plachetnice *Mignonette*. Dostali se do záchranného člunu, na kterém jen zázrakem bouři překonali. Stále se však nacházeli na otevřeném moři, s jakoukoliv pomocí v nedohlednu. Po 10 dnech, po vyčerpání veškerých zásob a bez náznaku záchranných operací, udělalo se jednomu z přeživších nevolno a zanedlouho poté upadl do bezvědomí. V následujících trýzlivých dnech se zbytek trosečníků rozhodl nejmladšího člena posádky, lodního sluhu Roberta Parkera zavraždit a po částech zkonzumovat. Po několika dalších dnech byly námořníci zachráněni a obratem zatčeni pro podezření ze spáchání trestného činu vraždy. Vzhledem k tomu, že tehdejší anglické právo krajní nouzi neznalo, a tedy ani neuznávalo, byli skutečně všichni tři odsouzeni k trestu smrti. K výkonu trestu nakonec nedošlo, nedlouho po vyhlášení rozsudku totiž anglická královna (v předcházejícím řízení o věci samé vystupující na straně obžaloby) všem třem odsouzeným udělila milost.

V historii českých zemích se s krajní nouzí, jako okolností vylučující zlý úmysl, setkáváme již v trestním zákoně z roku 1852: „*Od roku 1852 do roku 1950 na území dnešní České republiky platil trestní zákon č. 117/1852 ř. z. V § 2 písm. g) upravoval krajní nouzi jako jednu z okolností, vylučujících „zlý úmysl“, jehož bylo ke spáchání zločinu zapotřebí a definoval jej jako skutek, který se stal z „neodolatelného donucení“.* Stručnost tohoto zákonného vymezení ponechávala

---

³⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 646

³⁶ THE QUEEN v. DUDLEY AND STEPHENS, dostupné v anglickém jazyce online na:

<https://la.utexas.edu/users/jmciver/357L/QueenvDS.PDF>, 2020

*široké pole působnosti právní praxi a teorii. Ty obě připouštěly, aby osoba, jednající ve stavu krajní nouze, způsobila stejně velkou škodu, jako ji hrozila.*³⁷

Trestní zákon č. 86/1950 Sb. požadavek proporcionality krajní nouze (viz dále) zpřísnil, když ve svém § 9 odst. 1 explicitně stanovil, že škoda způsobená při odvracení nebezpečí musí být menší než ta, která hrozila. Trestní zákon č. 141/1961 Sb. zachoval tehdejší koncepci krajní nouze, přičemž ale podmínku proporcionality opětovně změkčil ustanovením o nepřipustnosti zřejmě stejném nebo ještě závažnějším následku než ten, který hrozil.³⁸

2.2 Aktuální právní úprava

§ 28

Krajní nouze

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.

(2) Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.

Ustanovení o krajní nouzi se v platné právní úpravě nachází v obecné části trestního zákoníku, konkrétně v ustanovení § 28, čítající 2 odstavce. Určitou kritiku negativního vymezení (nejen) druhého odstavce § 28, tedy ustanovení upravující meze krajní nouze, vyjadřuje Pelc, když říká, že: „*Trestní zákoník tedy bohužel neříká výslovně, kdo jedná za podmínek krajní nouze nebo nutné obrany, ale kdo takto nejedná. A contrario se pak vykládají meze (limity) jednání v krajní nouzi.*“³⁹ Platná definice krajní nouze v sobě skrývá několik pojmových znaků a podmínek, které je potřeba

---

³⁷ Kubová, O. K některým otázkám krajní nouze, in Bulletin advokacie 10/1998, s. 49

³⁸ tamtéž, s. 50

³⁹ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 136

splnit, aby bylo možné dané jednání kvalifikovat jako jednání v krajní nouzi a vyloučit protiprávnost daného jednání, resp. trestní odpovědnost jako takovou. Těmto jednotlivým podmínkám krajní nouze je věnována následující kapitola této práce.

2.3 Podmínky krajní nouze

K aplikaci institutu krajní nouze, resp. vyloučení protiprávnosti jednání v krajní nouzi musí být kumulativně splněny zákonem předvídané podmínky. První odstavec § 28 stanoví, že musí být odvráceno nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem. Druhý odstavec poté obsahuje několik dalších podmínek – dodržení principu subsidiarity, proporcionality a konečně neexistenci povinnosti dané nebezpečí snášet, když stanoví, že *nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.*

Vokoun analyzoval podmínky krajní nouze (a posléze i nutné obrany) a tyto následně dělí do 2 kategorií, a to na podmínky, které vyvolávají „stav“ krajní nouze (kam řadí objektivně vzniknuvší bezprostřední stav nebezpečí), a na podmínky samotného jednání osoby jednající v krajní nouzi (v případě krajní nouze např. povinnost dodržení proporcionality), přičemž lze patrně dovodit, že do druhé kategorie podmínek krajní nouze zahrnuje ty podmínky, jež bychom mohli označit jako meze krajní nouze *stricto sensu*.⁴⁰ Obdobné rozdělení podmínek provádí i Pelc, kdy tyto dělí na podmínky, které vyvolávají stav nouze jako takový (existence přímo hrozícího nebezpečí) a tzv. limity jednání v krajní nouzi, za které označuje požadavek subsidiarity a požadavek proporcionality.⁴¹

Naplněním všech dále uvedených podmínek dojde k právem aprobovanému jednání v krajní nouzi, vyloučení protiprávnosti jednání a tím k vyloučení trestní odpovědnosti. Situace krajní nouze – stejně jako nutné obrany – mohou ale být často stresově náročné, na emocionální rovině intenzivní a časově naléhavé a může tak v jejich průběhu dojít, byť nezaviněně, k nesplnění některé z podmínek nebo k jejich překročení, které nazýváme překročení mezi krajní nouze, příp.

---

⁴⁰ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 61-64

⁴¹ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 181-207

také vybočení z mezí krajní nouze. Uvedené platí pouze v případě neúmyslně vyvolaných stavů krajní nouze a nebude se vůbec vztahovat např. na situaci, kdy někdo záměrně vyprovokuje psa, aby ho následně mohl v „krajní nouzi“ usmrtit, protože ho v noci svým štěkáním opakovaně budí.⁴² Stejně tak je irelevantní pojednávat o takových situacích, kdy sice ke stavu krajní nouze dojde, ale tato situace bude úspěšně zažehnána jednáním, které *a priori* není protiprávní.

Trestním zákoníkem nastavené podmínky stavu a jednání v krajní nouzi musí být naplněny kumulativně. Logicky tedy o překročení mezí krajní nouze půjde v případě nesplnění kterékoliv z podmínek (např. v důsledku neexistence přímo hrozícího nebezpečí) nebo překročení jejich mezí *stricto sensu* (např. v důsledku nedodržení požadavku subsidiarity).

Platný trestní zákoník tak pro krajní nouze stanoví tyto podmínky:

- přítomnost přímo hrozícího nebezpečí pro zájem chráněný trestním zákonem,
- nebezpečí za daných okolností nelze odvrátit jinak (subsidiarita),
- způsobený následek nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil (proporcionalita),
- konečně ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen jej snášet.

2.3.1 Přítomnost přímo hrozícího nebezpečí pro zájem chráněný trestním zákonem

Nebezpečí⁴³ je podle nauky stav hrozící poruchou. Jedná se o základní podmínku primárního navození stavu krajní nouze, o podmínku krajní nouze *Conditio sine qua non*⁴⁴. Možné příčiny

---

⁴² Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 248

⁴³ Zevrubný výčet eventuálních druhů zdrojů nebezpečí podává Vokoun: „*Shodu lze především nalézt v tom, že pod pojmem nebezpečí zahrnujeme přírodní síly, útoky zvířete (není-li poštíváno), působení strojů a mechanismů (člověkem nevyvolaným a nezaviněným), kolize povinností, fyziologické a biologické procesy, aj. Tyto případy nebudou vesměs právním deliktem ani objektivně, neboť jejich původcem není člověk. (...) Pod pojem nebezpečí řadíme ovšem i nebezpečná lidská jednání, který z různých důvodů nejsou útokem ve smyslu § 13 trestního zákona, tj. ve smyslu ustanovení o nutné obraně. Půjde především o případy, kdy stav nebezpečí vyvolal sice člověk, ale „odvracející“ jednání nesměruje proti jeho nebezpečnému jednání, ale proti následkům (účinkům) takového jednání. Může jít dále o případy, kdy nebezpečí vyvolal určitý člověk, ale jednání nebezpečí odvracející působí újmu jiným osobám. Konečně půjde o případy, kdy zdrojem nebezpečí jsou jednání osob nepřičetných, dětí, nebo osob jednajících bez požadovaného zavinění, zejména na skutkovém omylu (stojíme-li na stanovisku, že útokem není pouze útok objektivně protiprávní).“ in: Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 27*

⁴⁴ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 181

(zdroje) vzniku nebezpečí jsou různorodé, mohou jimi být přírodní síly, útoky zvířat či jednání člověka. Nebezpečí, jako základní podmínka krajní nouze, může být vyvoláno i oprávněným činem.⁴⁵

Rozsah nebezpečí je zákonem zúžen na taková nebezpečí, která hrozí zájmu chráněnému trestním zákonem, a je přitom irelevantní, zda se jedná o zájmy jednotlivce, soukromoprávní korporace, státu etc. Pro účely posuzování nebezpečí na zájmech chráněných trestním zákonem lze vycházet ze zvláštní části platného trestního zákoníku, konkrétně jednotlivých objektů trestných činů. V souvislosti s určováním takových nebezpečí je přitom směrodatné jejich druhové vymezení, nikoliv jejich rozsah či intenzita: „*Ochranu, kterou uvedeným zájmům poskytuje trestní zákoník, však je třeba chápat druhově (kvalitativně), nikoli z hlediska intenzity (kvantitativně), a to zejména tam, kde je ochrana trestním zákoníkem podmíněna určitou kvantitativně vyjádřenou hranicí (např. škodou nikoli nepatrnou u některých majetkových trestných činů), a proto je možno jednání v krajní nouzi při dodržení jejích podmínek použít při ochraně zájmu jako takového, tedy např. při ochraně majetku bez ohledu na to, jakou má v konkrétním případě hodnotu, neboť jinak by bylo nutno tuto hodnotu před vlastním jednáním v krajní nouzi zjišťovat, což samozřejmě není s ohledem na povahu přímo hrozícího nebezpečí možné.*“⁴⁶

V souladu s výše uvedeným lze rovněž stanovit, že nebezpečí v kontextu krajní nouze může způsobit i člověk, který následně v krajní nouzi sám jedná, jinými slovy, že sám může být původcem vzniku nebezpečné situace, na kterou následně reaguje jednáním v krajní nouzi.⁴⁷ Vznik takové situace, obzvláště pak její subjektivní vnímání touto osobou, musí ale soud vždy zevrubně zkoumat, nabízí se totiž možnost, že daná osoba stav nebezpečí vyvolala úmyslně, čímž by byla krajní nouze vyloučena.

---

⁴⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 268

⁴⁶ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 650

⁴⁷ např. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 649

V situacích, ve kterých dochází k útoku člověka, proti kterému je vedena obrana, lze teoreticky připustit aplikaci ustanovení o krajní nouzi, nikoliv však nutné obraně, a to v případě, kdy bude působena újma někomu jinému, než je útočník.⁴⁸ Ke stejnému závěru dochází i Vokoun.⁴⁹

Nebezpečí zároveň musí být přímo hrozící. Nelze se proto na krajní nouzi připravovat v době, kdy ještě nebezpečí ani vzdáleně nehrozí a stejně tak nelze v krajní nouzi jednat ve chvíli, kdy již nebezpečí pominulo. Podle Kratochvíla⁵⁰ jde tedy o takový stav, kdy vývoj událostí spěje rychle k poruše, nebo když již jsou splněny téměř všechny podmínky k tomu, aby hrozící porucha nastala, když k uskutečnění zbývajících podmínek postačuje náhoda, která může kdykoliv bezprostředně a s velkou pravděpodobností nastat.

Samotná existence nebezpečí bez dalšího v dané situaci k aplikaci ustanovení o krajní nouzi ale neobstojí. Trestněprávní nauka zde rozlišuje, zda v danou chvíli nebezpečí vůbec nebylo přítomno, anebo zda přítomno sice bylo, ale nehrozilo bezprostředně/přímo, resp. nehrozilo zájmu chráněnému trestním zákonem. V druhém jmenovaném případě hovoříme o extenzivním excesu z krajní nouze.

Pelc k existenci přímo hrozícího nebezpečí uvádí, že: „*Conditio sine qua non úvah o možnosti uplatnění institutu krajní nouze jako okolnosti vylučující protiprávnost je přítomný stav nouze, ve smyslu trestního zákoníku existence nebezpečí přímo zájmu chráněnému takovým zákonem, tj. individuálnímu objektu trestného činu. Samotná existence přímo hrozícího nebezpečí poruchy nebo ohrožení předmětu ochrany (objektu trestného činu) vytváří stav nouze ve smyslu § 28 tr. zákoníku.*“⁵¹

V praxi dochází k případům, kdy nebezpečí nehrozí skutečně, nýbrž pouze v představách osoby, která následně takové fantazijní nebezpečí odvrací. V takových situacích nelze vůbec zvažovat exces z jednání v krajní nouzi, neboť stav krajní nouze vůbec nebyl vyvolán. Dané jednání lze

---

⁴⁸ srov. č. 9/1988 Sb. rozh. tr.: „*Nebezpečenstvo, ktoré občan odvracia v krajnej núdzi, môže spočívať aj v útoku človeka. V takom prípade ide o krajnú núdzu, a nie o nutnú obranu vtedy, ak konaním inak trestným je spôsobená škoda inému než útočníkovi.*“

⁴⁹ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 27

⁵⁰ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání, Praha. C.H. Beck, 2012, s. 428

⁵¹ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 181

posuzovat podle ustanovení § 18 odst. 4 trestního zákoníku, upravující skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. Pokud ovšem alespoň nějaká forma nebezpečí přítomna byla, a zároveň nedojde k naplnění některé z dalších podmínek, lze teoreticky hovořit o stavu blízkém stavu krajní nouze.⁵² Byť ale pozitivní skutkový omyl o okolnosti vylučující protiprávnost obecně vylučuje trestní odpovědnost za úmyslný trestný čin, je i zde nutné dodržet podmínky krajní nouze.⁵³

Konkrétním právním důsledkům překročení těchto, ale i dalších mezí krajní nouze (a posléze nutné obrany), jsou věnovány následující kapitoly této práce.

2.3.2 Subsidiarita krajní nouze

Na rozdíl od nutné obrany je trestním zákoníkem v případě krajní nouze dále vyžadováno splnění podmínky subsidiarity. Podmínka subsidiarity klade pro zasahující osobu limit spočívající v možnosti úspěšně jednat v krajní nouzi pouze v případě, že nebezpečí nebylo za daných okolností možné odvrátit jinak. Důvod je nasnadě, jak vysvětluje Pelc: „*Podmínka subsidiarity krajní nouze je odrazem skutečnosti, že odvracením nebezpečí sice dochází k záchraně právního statku chráněného trestním zákoníkem, ale zároveň k obětování jiného takto chráněného právního statku. Nemusí se dotýkat pouze zájmů společnosti a státu, ale i práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob. Tyto osoby přitom na hrozícím nebezpečí nenesou žádné viny, nijak nezapříčinily vznik stavu nouze. Proto se subsidiarita žádá.*“⁵⁴ Pelc tímto způsobem popisuje totéž, co již zaznělo výše a co zásadním způsobem odlišuje krajní nouzi od nutné obrany, totiž že nutnou obranou odvracíme bezpráví, zatímco krajní nouzi inherentně zasahujeme do jiného práva. K tomu Jelínek dodává, že čin vykonaný v nouzi se často dotýká i zájmů osob, které na vzniku nebezpečí

---

⁵² srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. listopadu 2016, sp. zn. 11 Tdo 1233/2016

⁵³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2019, sp. zn. 5 Tdo 1121/2019: „*Má-li jít o putativní krajní nouzi, tedy pozitivní skutkový omyl o okolnosti vylučující protiprávnost ve smyslu § 18 odst. 4 tr. zákoníku, musí být i ze subjektivního hlediska jednající osoby nejen splněny podmínky uvedené v § 28 odst. 1 tr. zákoníku, ale také dodrženy limity jednání v krajní nouzi uvedené v § 28 odst. 2 tr. zákoníku, tedy i princip subsidiarity. Jestliže domnělé nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem bylo možno odvrátit jinak, není vyloučena trestní odpovědnost jednající osoby ani za úmyslný trestný čin, protože ustanovení § 18 odst. 4 tr. zákoníku se v takovém případě neužije.*“

⁵⁴ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 188

nemají žádné viny, a lze-li proto nebezpečí odvrátit bez ohrožení jejich zájmů, nemá být nebezpečí na ně přesunováno.⁵⁵

K zásadě subsidiarity krajní nouze Kratochvíl uvádí, že: „*Podle zásady subsidiarity platí, že pokud mezi možnostmi existuje jedna, která nebezpečí odvrací bez způsobení škody, musí být tato možnost zvolena. Pokud taková cesta neexistuje, jednající nemusí vybrat ten způsob, který způsobí menší škodu, protože ustanovení o krajní nouzi nevyžaduje, aby bylo zvoleno jednání se způsobením nejmenší škody ze všech.*“⁵⁶

Z hlediska zkoumání a hodnocení naplnění podmínky subsidiarity jsou nejvhodnější případy, kdy přímo hrozící nebezpečí lze odvrátit pouze jedním jediným způsobem (např. násilným vniknutím do zamčeného objektu za účelem poskytnutí první pomoci bezvědomé osobě nacházející se uvnitř). Pokud ale možných způsobů odvracení přímo hrozícího nebezpečí existuje více, měla by osoba jednající v krajní nouzi být schopná zvolit ten, kterým neporuší nebo ani neohrozí zájmy chráněné trestním zákonem, potažmo zvolit ten způsob, který vůbec není protiprávní (v kontextu celého právního řádu). Podaří-li se zasahující osobě nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem odvrátit způsobem aprobovaným právem, není žádný důvod, aby se takovým případem soud zabýval.

2.3.3 Proporcionalita krajní nouze

Proporcionalita krajní nouze vyjadřuje limit jednání v krajní nouzi, přičemž jako určující zakotvuje způsobený následek, který nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. V kontextu trestněprávní nauky se ovšem nelze spokojit s tvrzením, že v těchto případech dochází k porovnávání samotných následků. Na tuto skutečnost upozorňuje Pelc, když říká, že: „*Tuto skutečnost však nelze přeceňovat a docházet k absurdním výkladům. Z textu by bylo možné například dovozovat, že zákon za rozhodující nepovažuje u krajní nouze jednání, nýbrž jeho následek. Dokonce zřejmě následek konečný, nikoli takový, jaký mohl být určitým jednáním*“

---

⁵⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 268

⁵⁶ Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 367

*způsoben. V trestním právu však odpovědnost pouze za následek v zásadě nemá místo a předmětem hodnocení u krajní nouze tak musí být jednání určité osoby.*⁵⁷

Oproti principu subsidiarity, který se vztahuje k samotnému jednání v krajní nouzi, princip proporcionality je v případě krajní nouze vztažen na následek jednání, např. způsobenou škodu, újmu na zdraví etc., a to vždy ve vztahu k tomu následku, který by nastal bez přičinění osoby jednající v krajní nouzi. Takový následek totiž nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější, než následek, který hrozí, a který by s určitou mírou pravděpodobnosti nastal.⁵⁸ Je třeba se zamyslet a poměřovat jednotlivé zájmy jednak mezi sebou navzájem (např. zájem na ochraně zdraví vedle zájmu na ochraně majetku) i jednotlivé zásahy do téhož zájmu. Proto je třeba vždy zjišťovat (alespoň v možné míře ve vztahu k přímo hrozícímu nebezpečí), zda náhodou svým jednáním nezpůsobím větší poruchu na zájmu chráněném trestním zákonem, než jaká by vznikla bez mého zásahu. Jelínek⁵⁹ toto ilustruje na příkladu záchrany jednoho či více životů. Nelze si v krajní nouzi zachránit svůj vlastní život tím, že zavraždím jiného. Naopak podmínka proporcionality je zachována v případě, kdy usmrcením jednoho ušetříme životy více lidí.⁶⁰

2.3.4 Neexistence povinnosti nebezpečí snášet

Poslední zákonná podmínka krajní nouze je vyjádřena negativně. O krajní nouzi se tak dle dikce trestního zákoníku nejedná, jestliže byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet. Povinnost nebezpečí snášet dopadá na druhově určený okruh subjektů, které mají zvláštní postavení z důvodu jejich postavení, zaměstnání či existence služebního poměru. S ohledem na toto speciální postavení, dané zařazením či např. zvláštními schopnostmi, potažmo i svěřením omezených prostředků, jsou tyto subjekty zatíženi povinností některá nebezpečí snášet. Lze rovněž stanovit,

---

⁵⁷ Pelc, V. *Krajní nouze v trestním právu*. Praha: Leges, 2021, s. 198

⁵⁸ *Pravděpodobnost, že pouze lehce podnapilý lékař způsobí těžce zraněnému člověku při poskytování první pomoci ještě větší újmu, je mnohem nižší, než pravděpodobnost, že tento těžce zraněný člověk bez poskytnutí pomoci zemře.* in Šámal, P. a kol., *Trestní právo hmotné*, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 251

⁵⁹ Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 258

⁶⁰ srov. č. 20/1982 Sb. rozh. tr.: „*Jednou z podmínek krajní nouze je, aby způsobený následek nebyl zřejmě stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil, Uvedenou podmínku nesplňuje jednání pachatele, který zachraňuje vlastní život tím, že usmrtí jiného. Tuto podmínku však může splňovat jednání, kterým pachatel obětováním jednoho lidského života zachránil život více lidí.*“

že se v praxi často jedná o subjekty nadané zvláštními pravomocemi, které nejsou běžné pro většinovou populaci. Typicky se tak bude jednat o vojáka při plnění úkolu v prostoru vojenské operace, hasiče při hašení požáru apod. Zde se zákonodárce snaží vyvarovat situaci, kdy by se některý z předestřených subjektů odvolával právě na krajní nouzi a s ní spojené odmítnutí plnění jeho zákonem mu svěřených povinností. Příslušník ozbrojených sil tak nemůže odmítnout splnit úkol v rámci zahraniční mise z důvodu hrozby eventuální újmy na jeho zdraví či životě. S určitou mírou extrapolace se naopak dá předjímat, že by zmíněný voják s největší pravděpodobností byl trestně odpovědný za některý z trestných činů uvedených v Hlavě XII trestního zákoníku.

Jelínek jako zdroj ukládání povinnosti nebezpečí snášet označuje pouze právní předpisy.⁶¹ Osobně se ale ztotožňuji s názorem poukazující na mnohost takových zdrojů. Zdroje uložení povinnosti snášet určité nebezpečí mohou být různé. Mimo právní předpis (např. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR) může být povinnost nebezpečí snášet dána i smlouvou, kdy Šámal jako příklady uvádí plavčíka, osobního strážce či pracovníka ostražky.⁶² Kratochvíl do výčtu osob, které jsou povinny nebezpečí snášet, zahrnuje řidiče, který měl účast na dopravní nehodě, při záchraně raněného.⁶³ S tímto názorem vyjadřuje Pelc svůj nesouhlas, přičemž argumentuje zněním ustanovením § 151 trestního zákoníku (trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku), konkrétně tam uvedenou formulací „ač tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného“.⁶⁴

Současně ale nelze po subjektech zatížených povinnostmi snášet určité nebezpečí uvedené vyžadovat absolutně a bezpodmínečně. Podmínku snášet nebezpečí nutno vždy posuzovat v kontextu konkrétní situace. Nelze proto po lékaři požadovat, aby poskytl potřebnou péči vysoce infekčnímu pacientovi, pokud nejsou k dispozici žádné ochranné pomůcky a pro lékaře by to tak znamenalo jistou nákazu a pravděpodobné dalekosáhlé zdravotní následky.⁶⁵

Konečně je třeba uvést, že z hlediska této zásady není rozhodující, zda je povinen nebezpečí snášet ten, kdo je odvrací, nýbrž zda je povinen toto nebezpečí snášet ten, komu hrozí (jak ostatně vyplývá

---

⁶¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 269

⁶² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 654

⁶³ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 431.

⁶⁴ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 219

⁶⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 654

ze samotného ustanovení § 28 odst. 2 trestního zákoníku). Je-li ohrožená osoba nadaná povinností dané nebezpečí snášet, není potom přípustná ani pomoc v krajní nouzi.⁶⁶

2.4 Překročení mezí krajní nouze

V přímé návaznosti na předchozí kapitolu práce je tato kapitola věnována vybočení z podmínek krajní nouze, neboli překročení jejích mezí. Vybočením z mezí krajní nouze jsou obecně chápány takové situace, kdy sice primárně došlo ke vzniku situace, která jednání v krajní nouzi (nebo i nutné obraně a dalších okolnostech vylučujících protiprávnost) dovoluje, následně (nebo i současně) ale došlo k porušení těchto podmínek, ať už hovoříme o překročení *stricto sensu* (např. překročení ve vztahu ke vzniklým újmám) nebo překročení *largo sensu* (např. časová nesouvislost vzniku stavu nebezpečí a jednání v nutné obraně).

Stanovení, následná aplikace i s tím související důsledky překročení nastavených limitů krajní nouze často nutně doprovází určitá míra emocí a tendencí subjektivního vnímání celé problematiky, a to nejen u laické veřejnosti či nezaujatých pozorovatelů. Tuto skutečnost si správně uvědomuje Pelc, když uvádí: „*Jedná se o nejcitlivější otázku ve vztahu ke krajní nouzi, neboť v rámci problematiky excesu jsou často posuzovány případy zcela mezní, hraniční, extrémní. Často se navíc jedná o situace, do nichž má člověk s běžným mravním cítěním tendenci promítat své vlastní pocity a chápání spravedlnosti.*“⁶⁷

Jak již zaznělo v úvodu kapitoly 2.3., Vokoun a Pelc rozlišují jednotlivé podmínky do dvou kategorií, a to na podmínky vzniku stavu krajní nouze, a podmínky jednání v krajní nouzi. Podle Pelce je za překročení mezí krajní nouze (exces) správně označovat jenom tzv. intenzivní exces (nedodržení podmínky proporcionality zachráněného a obětovaného zájmu) a nesplnění podmínky subsidiarity (přímo hrozící nebezpečí bylo možno odvrátit méně invazivním způsobem), k čemuž dodává: „*Z mého pohledu nelze hovořit o excesu z krajní nouze v situaci, která vůbec krajní nouzi není, neboť schází primární (nezbytná, základní, určující) podmínka krajní nouze, kterou je existence „přímo hrozícího nebezpečí“, tj. stavu (krajní) nouze.*“⁶⁸ Ač se s uvedeným ztotožňuji, a považuji tuto distinkci za správnou a odůvodněnou, domnívám se, že by se z tohoto důvodu

---

⁶⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 269

⁶⁷ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 202-203

⁶⁸ tamtéž, s. 205

diskuse o vybočení z mezí krajní nouze neměla omezovat na excesy *stricto sensu*. Z toho důvodu budou následující pasáže práce věnovány rovněž problematice překročení krajní nouze *largo sensu*, současně i závěrečné pasáže, pojednávající o důsledcích takových překročení se budou zabývat i důsledky v širším kontextu. Souhlasím nicméně s tím, aby tato distinkce do budoucna byla zachována.

Přes výše uvedené lze stanovit, že v odborné literatuře většinově zastoupeným a akademickou obcí převážně přijímaným přístupem je pod pojem vybočení (překročení) z mezí krajní nouze subsumovat obě výše definované kategorie.

V souladu s výše uvedeným je tak naukou převážně přijímán následující výčet možných excesů z podmínek a jednání v krajní nouzi, kterým jsou věnovány následující pasáže práce:

- Způsobený následek jednání byl zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější, než který hrozil (vybočení z mezí požadavku proporcionality – exces intenzivní),
- jednání bylo provedeno v době, kdy nebezpečí přímo nehrozilo, tedy došlo k němu předtím, než hrozilo přímo, anebo bylo provedeno v době, kdy již pominulo (vybočení z časových mezí – exces extenzivní),
- nebezpečí bylo možno odvrátit jinak, a to bez následků nebo alespoň s méně závažnými následky (vybočení z požadavku subsidiarity),
- byla tu povinnost nebezpečí snášet.⁶⁹

2.4.1 Exces intenzivní

Intenzivní exces z krajní nouze zahrnuje situace, kdy nebyl dodržen zákonný požadavek principu proporcionality, jinými slovy, že přímým důsledkem jednání v krajní nouzi je následek stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, jaký zřejmě přímo hrozil nebezpečím a jaký by zřejmě nastal, pokud by k jednání v krajní nouzi vůbec nedošlo. Stanovení významu jednotlivých chráněných zájmů (*ergo* důsledků jejich porušení), ač esenciální pro posouzení, zda byla proporcionalita dodržena či nikoliv, není vůbec jednoduché. K tomu Ščerba uvádí, že: „*Při posuzování proporcionality mezi hrozícím nebezpečím a následkem způsobeným jeho odvrácením je třeba vážit jak význam porušeného a ohroženého zájmu, hodnoty, či vztahu, tak i rozsah poruchy*

---

⁶⁹ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 656.

hrozící a způsobené. Zda se jedná o následek zřejmě stejně závažný nebo závažnější, je nutné posuzovat v každém jednotlivém případě individuálně podle všech jeho okolností.“⁷⁰

Jiní autoři, např. Šámal⁷¹ zavádí určitou systematizaci, či kategorizaci následků pro účely zkoumání dodržení podmínky proporcionality. Explicitně také hovoří o nutnosti zkoumání pravděpodobnosti následků.⁷²

Pelc podrobuje pojetí proporcionality krajní nouze ve smyslu poměřování vzniklých následků kritice a *de lege ferenda* navrhuje, aby v české právní úpravě došlo ke změně a proporcionalita krajní nouze byla vymezena pomocí jednání a přiměřenosti, k čemuž dále dodává: „*Domnívám se totiž, že legislativně-technický způsob vymezení proporcionality u krajní nouze pomocí následků je jedním z významných faktorů, proč se v teorii a praxi nepoužívá subjektivní pojetí hodnocení podmínek krajní nouze (úsudek jednajícího jako východisko) a často se zcela scholasticky používají pouze či výrazně objektivní kritéria.*“⁷³ S uvedeným souhlasím a domnívám se, že subjektivní posuzování podmínek krajní nouze soudy je v souladu se smyslem i účelem institutu krajní nouze v jejím současném pojetí.

2.4.2 Exces extenzivní

Obě zkoumané okolnosti vylučující protiprávnost spojuje zákonodárcem stanovená možnost osob při odvracení nebezpečí (resp. útoku) zasáhnout, přičemž takové jednání při splnění všech zákonných podmínek nebude protiprávní. Jako zásadní důvod takto výjimečných zásahů lze jistě určit časovou tíseň, resp. nemožnost vyčkat na zásah státu prostřednictvím jeho veřejných sborů.

---

⁷⁰ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 501

⁷¹ „*Srovnání významu zájmu chráněného a obětovaného je třeba provádět jak z hlediska objektivního, tak z hlediska subjektivního. Objektivní hledisko srovnávání je dáno hierarchií hodnot, která je společností uznávána: život – zdraví – svoboda a důstojnost – ústavní zřízení a územní celistvost státu – majetek a ostatní zájmy fyzických i právnických osob. Objektivní hledisko tedy odráží typ chráněného zájmu. (...) Subjektivní hledisko srovnávání respektuje individuální hodnocení konkrétního zájmu v dané jedinečné situaci. Subjektivní hledisko se uplatní zejména při hodnocení majetkových zájmů a dalších individuálních zájmů, vyjma samozřejmě života a zdraví.*“ in Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 250-251

⁷² tamtéž, s. 251

⁷³ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 201

Je tedy logické, že musí na druhé straně dojít k preciznímu časovému vymezení, v rámci něhož lze uvažovat o dočasné beztrestnosti zasahujícího.

Extenzivním excesem z krajní nouze rozumíme případy časového nesouladu vzniku nebezpečí, popř. jeho trvání, a jednáním v krajní nouzi samotném. Logicky k extenzivnímu excesu může dojít z důvodu, že ještě to které nebezpečí nehrozí bezprostředně, nebo naopak, přímo hrozící nebezpečí již pominulo.

Na rozdíl od zkoumání a poměřování reálných, resp. možných následků jednání v krajní nouzi lze stanovit, že zkoumání časových souvislostí nečiní v praxi větší potíže. Jak již ale zaznělo výše, o extenzivní exces se bude jednat v případě časové nesouvislosti mezi okamžikem vzniku (nebo trvání) nebezpečí a jednáním jako takového. Pokud by ale nebezpečí vůbec neexistovalo, nejednalo by se o exces z mezí krajní nouze, nýbrž o skutkový omyl o okolnosti vylučující protiprávnost ve smyslu § 18 odst. 4 trestního zákoníku.⁷⁴

2.4.3 Nedodržení podmínky subsidiarity

Jak již zaznělo v podkapitole 2.3.2 věnované podmínce subsidiarity krajní nouze, jednáním v krajní nouzi inherentně zasahujeme do cizího práva, obětujeme jeden právní statek výměnou za záchranu právního statku jiného. Z toho důvodu je základní podmínkou jednání v krajní nouzi naplnění podmínky subsidiarity, tedy v souladu s platným právem nelze jednat v krajní nouzi v případě, že přímo hrozící nebezpečí na zájem chráněný trestním zákonem bylo za daných okolností možné odvrátit jinak. Nesplnění podmínky subsidiarity považuje Pelc vedle nedodržení podmínky proporcionality (viz dále) za exces z krajní nouze *stricto sensu*.⁷⁵

Korektivem pro kladení neúměrných nároků na včasné, ale hlavně bezchybné stanovení nejlepšího možného způsobu řešení situace, kdy daná osoba jedná v krajní nouzi, je dle mého názoru zákonodárcem vložené sousloví *za daných okolností*. Soud by tedy proto v kontextu zkoumání podmínky subsidiarity neměl klást na zasahující osoby přehnané požadavky a vyžadovat vždy ten nejlepší možný způsob odvrácení nebezpečí, naopak by měl v rámci komplexního zkoumání

---

⁷⁴ např. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 650

⁷⁵ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021

zvažovat časovou tíseň, psychický stav dané osoby, intenzitu a rozsah hrozícího nebezpečí, případně i další stresové faktory, které mohou negativně ovlivnit rozhodovací schopnosti každého člověka. Je asi zřejmé, že při soudním projednávání konkrétního případu mohou subjekty či osoby účastníci se soudního řízení nezřídka dojít k šetrnějšímu řešení, nicméně v konkrétním čase a místě nemusí být efektivní a přitom šetrné řešení krizové situace tak jednoznačné. Naproti tomu je současně vždy nutné zkoumat pravdivost vyjádření zasahujících osob tak, aby se předcházelo zneužívání institutu krajní nouze (a nutné obrany).

V praxi častější budou pochopitelně situace, kdy zasahující sice mohl zvolit z více možných způsobů odvracení nebezpečí, přičemž ale použitím kteréhokoliv z nich dojde ke vzniku škody. V takovém případě se může *prima facie* jako spravedlivé zdát po zasahující osobě požadovat, aby z nabízených způsobů zvolila ten, kterým za daných okolností způsobí nejmenší újmu. Současně však z judikatury vyplývá, že nelze spravedlivě po každém požadovat, aby byl schopen vždy bezchybně objektivně určit, který způsob bude nejvhodnější, resp. kterým z možných řešení lze či nelze následek odvrátit.⁷⁶

Z interpretace požadavku subsidiarity krajní nouze a v souladu s výše uvedeným pak lze dovodit, že pokud v konkrétním případě např. byla dána možnost se přímo hrozícímu nebezpečí úplně vyhnout například útekem, bude zřejmě nutné takovou možnost zvolit.

2.4.4 Přítomnost povinnosti nebezpečí snášet

O krajní nouzi nejde, jestliže byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet. Povinnost nebezpečí snášet může vycházet ze zákona, podzákoného právního předpisu nebo smlouvy.⁷⁷

Pelc podrobuje textaci ustanovení o povinnosti nebezpečí snášet kritice, konkrétně označuje za nesprávné jazykové vyjádření, podle kterého nejde o krajní nouzi, jestliže byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen jej snášet. Dodává k tomu, že: „*Stejně jako v případě limitů jednání v krajní nouzi*

---

⁷⁶ srov. č. 26/1972 Sb. rozh. tr.

⁷⁷ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 653

*(subsidiarity a proporcionality) existence povinnost nebezpečí snášet, která se váže k určité osobě, nevylučuje krajní nouzi ve smyslu její existence (krajní nouze jako situace, stav nouze apod.)*⁷⁸

Jak ale Pelc sám doplňuje, předestřená jazyková neobratnost zákonodárce v tomto případě nepůsobí interpretační problémy a uvedené jazykové vyjádření tak spíše vypovídá o tom, že tvůrce zákona nerozlišoval mezi podmínkami existence krajní nouze a limity (mezemi) jednání v krajní nouzi.

Podle Pelce mohou být případy, kdy byla osoba zasahující v krajní nouzi povinna nebezpečí snášet posuzovány nanejvýš podle pravidel o právním omylu.⁷⁹ Teoreticky pak dle mého názoru při splnění dalších podmínek můžeme zvažovat subsumpci jednání, ke kterému došlo v rámci krajní nouze, ale zároveň zde byla dána povinnost zasahujícího nebezpečí snášet, pod některou ze skutkových podstat podle § 143 odst. 2 trestního zákoníku, § 147 odst. 2 trestního zákoníku, příp. § 148 odst. 2 trestního zákoníku.⁸⁰

---

⁷⁸ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 216

⁷⁹ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 209

⁸⁰ Dotčené skutkové podstaty popisují spáchání trestného činu tím, že pachatel porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

3 Nutná obrana

3.1 Pojem, právní úprava nutné obrany

Druhou ze zkoumaných okolností, která vylučuje protiprávnost určitého jednání, a které je věnována tato práce, je nutná obrana. V jejím současném právním pojetí je nutná obrana naukou charakterizována a popisována jako zvláštní, speciální, či privilegovaný⁸¹ případ krajní nouze. Důvody vysvětluje Jelínek, když uvádí, že: „*Důvodem privilegování nutné obrany je nejen zájem na okamžité reakci veřejnosti proti útoku (nutná obrana vlastně nahrazuje akci veřejných orgánů), ale také zájem na tom, aby nedocházelo k nenahraditelným újmám na životě, zdraví i majetku.*“⁸²

Následující pasáže práce jsou věnovány představení tohoto trestněprávního institutu a analýze platné právní úpravy včetně detailního vymezení jednotlivých podmínek nutné obrany, jejichž splnění je legislativou za účelem vyloučení protiprávnosti předmětného jednání vyžadováno. Navazující kapitola poté bude zaměřena na překročení mezí nutné obrany.

Obecnou podstatu nutné obrany vystihuje Šámal následovně: „*Obecně lze tedy uvést, že nutná obrana je uplatněním práva proti bezpráví, kdy svépomoc nahrazuje nedostatek ochrany zájmů chráněných trestním zákoníkem ze strany veřejné moci (nahrazuje vlastně zásah veřejných orgánů).*“⁸³

Výše uvedená citace odhaluje první významný rozdíl odlišující nutnou obranu od krajní nouze. Zatímco v případě krajní nouze dochází ke konfliktu mezi dvěma právy (v subjektivním smyslu slova), u nutné obrany dochází ke střetu práva s bezprávím. Uvedené je rovněž důvodem, proč jsou ve srovnání s podmínkami krajní nouze podmínky nutné obrany nastaveny méně restriktivně. Zákonodárna moc volí benevolentnější nastavení podmínek nutné obrany právě proto, že při jejím úspěšném vykonání nedojde k porušení chráněného právního zájmu, naopak, tento právní zájem bude tím spíše ochráněn. Ze stejného důvodu lze zároveň porozumět skutečnosti, že je nutná obrana označována jako privilegovaná krajní nouze, jak již bylo uvedeno výše.

---

⁸¹ Šámal, P. a kol., *Trestní právo hmotné*, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 254

⁸² Jelínek, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 274

⁸³ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 661

Při srovnání s krajní nouzí přináší Pelc zajímavou statistiku, když uvádí, že: „*Ačkoli nutná obrana se týká pouze určitého druhu nebezpečí (útok jako vystupňované nebezpečí), je počet případů krajní nouze ve srovnání s nutnou obranou nižší.*“⁸⁴

Šámal dále popisuje účel nutné obrany, který charakterizuje jako prostředek, kterým stát dává možnost fyzickým i právnickým osobám k ochraně zájmů vlastních, zájmů jiných osob, samotného státu i společnosti, neboť na daném místě a v daném čase není často možné zajistit včasný zásah veřejných orgánů. Zmiňuje rovněž důležitou zásadu nutné obrany, totiž že riziko vyvolané útokem musí nést útočník, a to právě z toho důvodu, že tento stav (útok) vyvolal sám svým jednostranným jednáním: „*Útočník svým jednostranným jednáním totiž vyvolal situaci, za které bylo použito nutné obrany, a proto by se § 29 měl uplatňovat ve prospěch obránce co nejvýrazněji a co nejširěji (samozřejmě v souladu se zákonem), neboť jen tak se bude posilovat vůle všech řádných občanů odvracet přímo hrozící nebo trvající útoky na zájmy chráněné trestním zákoníkem.*“⁸⁵

Zde Šámal akcentuje důležitý aspekt s nutnou obranou úzce související. Průměrný občan totiž o případném zásahu v nutné obraně bude zřejmě uvažovat jen v případě, že se nebude *a priori* obávat vlastního trestního stíhání. Nejvýraznější bude taková úvaha patrná v případech tzv. pomoci v nutné obraně (viz dále), kdy útok není veden proti zasahující osobě (obránci). Pokud se svědek takového útoku při svém rozhodování o ne/uskutečnění obrany dostane do stavu strachu z vlastního stíhání a možného trestu, pravděpodobně se obrany vyvaruje (neuvědomujíc si možných důsledků vyplývajících z § 367 trestního zákoníku). Nutno rovněž podotknout, že k takovým úvahám dochází většinou ve velmi krátkém časovém horizontu a ve stavu silného rozrušení z nastalé situace, a nebude proto zřejmě taková úvaha činěna s důkladnějším rozmyslem. Na rozdíl od krajní nouze, která může být uplatňována i v relativně méně stresových situacích (např. násilné vniknutí do zamčeného opuštěného bytu rozbitím vchodových dveří z důvodu ucházejícího plynu), při odvracení útoku ve smyslu nutné obrany půjde v drtivé většině případů o velmi intenzivní a extrémně stresové situace, na které je málokdo připraven reagovat bez určité míry emočního vypětí.

---

⁸⁴ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 141

⁸⁵ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 661

Výše nastíněné problematice však současně konkuruje možná povinnost svědka protiprávního jednání zasáhnout. K tomu Kratochvíl uvádí, že „*Nutná obrana patří k těm bezprostředním projevům boje s trestnou činností, jehož úspěšná realizace není možná pouze prostřednictvím speciálních orgánů bez aktivní účasti občanů. Pomoc občanů státním orgánům i sobě samému či jiným osobám představuje nejen morální, ale v některých případech i právní povinnost, jejíž nesplnění může přivodit i trestní odpovědnost, např. podle § 367 a 368 TZ.*“⁸⁶

Trefně si uvědomuje teoretickou propojenost právního institutu okolností vylučujících protiprávnost a skutkových podstat trestných činů nepřekažení či neoznámení trestného činu podle výše uvedených ustanovení trestního zákoníku. V širším kontextu se tak jedná se o další, často přehlížený aspekt nutné obrany, kterému by podle mého názoru měla být věnována pozornost. Při teoretické situaci, kdy svědek protiprávního útoku zasáhne formou tzv. pomoci v nutné obraně, musí zvažovat nejen možné fyzické riziko, kterému se eventuálně může vystavit, ale i případný vznik trestní odpovědnosti jeho samotného, pokud takovému jednání (při splnění dalších podmínek) nezabrání. Jako jakási paralela v tomto případě může posloužit ne/poskytnutí první pomoci. Tuto povinnost má v různé míře zásadně každý občan, a její nesplnění může být důvodem vzniku trestní odpovědnosti podle příslušných ustanovení trestního zákoníku. Jak nicméně sám Kratochvíl⁸⁷ dodává, nutná obrana je především právem, nikoliv povinností každého občana. Tento pojem proto nelze vykládat tak, že by se každý musel bránit vždy a za všech okolností, naopak je vždy třeba celou situaci vnímat v souvislostech, konkrétně zmiňuje určitou přiměřenost mezi obranou a útokem etc.

3.2 Aktuální právní úprava

§ 29

Nutná obrana

(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.

---

⁸⁶ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání, Praha. C.H. Beck, 2012, s. 433

⁸⁷ tamtéž, s. 435

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

V platné právní úpravě najdeme ustanovení o nutné obraně v obecné části trestního zákoníku, vedle ostatních okolností vylučující protiprávnost, a to na druhém místě za krajní nouzi. V tomto, opět poměrně krátkém a na první pohled jednoduchém ustanovení § 29 trestního zákoníku, najdeme legální definici nutné obrany a podmínky jejího užití. Obdobně jako v případě krajní nouze, i u nutné obrany Vokoun⁸⁸ spatřuje dvě kategorie podmínek, totiž podmínky navozující objektivní stav nutné obrany (např. bezprostředně hrozící, či již trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem, viz dále), a podmínky jednání v nutné obraně (rovněž označitelné jako meze nutné obrany, zejména určitá míra přiměřenosti nutné obrany). Stejně jako u výkladu o krajní nouzi se z důvodu přehlednosti budu soustředit na výklad jednotlivých podmínek nutné obrany tak, jak je představuje trestní zákoník.

3.3 Podmínky nutné obrany

S ohledem na povahu nutné obrany jako privilegovaný případ krajní nouze je rozumně předvídatelné, že její podmínky jsou nastaveny pro obránce mírněji. Jelikož zde dochází ke střetu práva s bezprávím, je dokonce žádoucí, aby byl obránce nadán vyšší mírou „oprávnění“ ve smyslu možných obranných jednání. Z toho důvodu u nutné obrany absentuje podmínka subsidiarity i proporcionality, která je vyžadovaná u krajní nouze. Nelze tedy např. sankcionovat napadeného jen proto, se útoku nevyhnul útekem, i když byl útek možný.⁸⁹

Obdobně jako při zkoumání podmínek krajní nouze, i v případě podmínek nutné obrany tyto Vokoun kategorizuje na podmínky, které vyvolávají stav nutné obrany a podmínky samotného jednání v nutné obraně.⁹⁰

---

⁸⁸ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 61-64

⁸⁹ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. září 1957, sp. zn. 4 To 181/57

⁹⁰ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 57-58

Komparací jednotlivých podmínek obou těchto institutů lze dojít k závěru, že podmínky nutné obrany jsou nastaveny měkčeji. Důvodem je, kromě již uvedeného, i vzájemný poměr obou okolností vylučujících protiprávnost. Dá-li se proto určité jednání subsumovat pod ustanovení o nutné obraně, pak se použije. Pokud takový postup ale není možný (např. z toho důvodu, že osoba jednající v krajní nouzi nezpůsobí svým jednáním újmu „pouze“ škůdci či útočníkovi, ale i nezúčastněné třetí osobě), použijí se podle dalších okolností ustanovení o krajní nouzi, kde jsou již podmínky nastaveny restriktivněji.

Stejně jako v případě krajní nouze, i podmínky nutné obrany musí být splněny kumulativně. Aktuálně platný trestní zákoník ve svých dvou odstavcích § 29 stanoví pro nutnou obranu následující podmínky:

- přítomnost přímo hrozícího nebo již trvajícím útoku,
- útok musí směřovat na zájem chráněný trestním zákonem,
- obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

3.3.1 Útok

Útok je svou povahou pojmem užším než srovnatelný pojem „nebezpečí“ v případě krajní nouze. Nebezpečí nemusí být současně útokem, naopak každý útok bude vždy i nebezpečím, proto lze stanovit, že útok je zvláštním případem nebezpečí.⁹¹ Útokem ve smyslu nutné obrany je tedy protiprávní jednání člověka (útočníka), přičemž takovým jednáním bude zpravidla konání, ale podle okolností může být útočné jednání činěno i opomenutím (např. neoprávněné setrvání v cizím obydlí)⁹². V nauce se také lze setkat s označením útoku jako přímo hrozícího nebezpečí *sui generis*.⁹³

Rozdíl v pojmech útoku a nebezpečí zároveň vyjadřuje první významnou distinkci mezi krajní nouzí a nutnou obranou. Z uvedeného zároveň vyplývá, že není možné aplikovat nutnou obranu

---

⁹¹ Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 255

⁹² Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. června 1996 sp. zn. 4 To 360/96

⁹³ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 207

na nutnou obranu⁹⁴ (jelikož jednání v nutné obraně je jednáním dovoleným, a tedy ne protiprávním, nelze se proti němu bránit nutnou obranou).

S uvedeným rovněž úzce souvisí tzv. objektivní, resp. subjektivní koncepce pojetí protiprávnosti útoku, proti kterému je možné jednat v nutné obraně. Subjektivním pojetím protiprávnosti v kontextu útoku je míněna protiprávnost jako znak kvalifikující čin jako takový, oproti tomu objektivní protiprávnost útoku jednoduše znamená, že útok není dovolený, je protiprávní (bez ohledu na jeho případnou trestněprávní kvalifikaci). Zastánci subjektivní koncepce⁹⁵ kladou na obránce – dle mého názoru nepřiměřený – požadavek, aby se před samotným zahájením nutné obrany přesvědčil, zda je útočník osobou trestně odpovědnou, či nikoliv. Pokud by se posléze dokazováním zjistilo, že útočník byl trestně neodpovědný (např. z důvodu nízkého věku), mohl by eventuálně obránce nést trestní odpovědnost za případný nedbalostní trestný čin (např. ublížení na zdraví z nedbalosti). Objektivní koncepce protiprávnosti takový požadavek neobsahuje, stačí, že útok (skutek) je objektivně protiprávní, nedovolený. To pak umožňuje obránci bránit se právě i proti útokům osob trestně neodpovědných. Osobně se přikláním k objektivnímu pojetí protiprávnosti činu.⁹⁶

Při zkoumání koncepcí protiprávnosti útoku také souhlasím s Burdou, který k tomu uvádí, že: „*Pri definovaní útoku ako protiprávnej kategórie však musíme vychádzať zo zmyslu nutnej obrany, ktorým je rozumná obrana záujmov chránených Trestným zákonom pred neoprávneným konaním človeka, nie vyvodzovanie sankcii voči útočníkovi. (...) Preto útokom je protiprávne ľudské konanie bez ohľadu na zavinenie.*“⁹⁷

---

⁹⁴ Ke stejnému závěru došel i Nejvyšší soud SSR ve věci sp. zn. 4 Tz 40/78 ze dne 28.07.1978, publikováno pod č. 9/1980 Sb. rozh. tr.: „*Proti konaniu v nutnej obrane nie je nutná obrana prípustná. Konanie útočníka, namierené proti osobe, ktorá koná v nutnej obrane, treba považovať za pokračovanie v útoku bez ohľadu na to, či útok bol od začiatku namierený voči osobe, ktorá koná v nutnej obrane, alebo voči inej osobe. Osoba, ktorá koná v nutnej obrane, je preto oprávnená prekonať aj tento pokračujúci útok voči svojej osobe spôsobom, ktorý nie je zrejme neprimeraný povahe a nebezpečnosti útoku.*“

⁹⁵ Např. Solnař, V. a kol. Systém českého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti. Praha: Novatrix s.r.o., 2009, část druhá, s. 118

⁹⁶ Blíže např.: Nývltová, I.: Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti útoku osob trestně neodpovědných. Trestněprávní revue, č. 7/2003.

⁹⁷ Burda, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. Trestněprávní revue, 2010, č. 2, s. 43-50

Jak již zaznělo výše, útokem ve smyslu ustanovení o nutné obraně může být jen čin nedovolený, objektivně protiprávní. To ve svém důsledku vylučuje možnost užít nutnou obranu proti zásahům veřejné moci. Uvedené dle judikatury dopadá i na případy, kdy úřední osoby provádějí výkon rozhodnutí, byť by se později předmětné rozhodnutí ukázalo být věcně nesprávným⁹⁸. Výjimku z uvedeného tvoří podmnožina případů, kdy je úřední zásah zcela zjevně nepřiměřený a úřední osoba (např. policista) zřejmě překračuje svou pravomoc. V takovém případě se lze úspěšně bránit ve smyslu nutné obrany⁹⁹.

Útokem je protiprávní jednání člověka. Z toho vyplývá, že nutnou obranu nelze aplikovat na útočící zvíř, takové jednání by mohlo být posouzeno podle ustanovení o krajní nouzi. Výjimku z uvedeného tvoří případ, kdy bylo zvíře prokazatelně poštváno člověkem. V takovém případě lze zvíře (např. psa) považovat za zbraň ve smyslu ustanovení § 118 trestního zákoníku, což současně znamená, že případnou nutnou obranu je možné vést nejen proti zvířeti samotnému, ale i proti člověku (útočníkovi), který zvíře poštvá.¹⁰⁰

Nauka se neshoduje v otázce zavinění ve vztahu k útoku. Zatímco např. Jelínek¹⁰¹ či Ščerba¹⁰² za útok ve smyslu ustanovení o nutné obraně považují pouze jednání úmyslné, jiní autoři, např. Šámal¹⁰³ explicitně uvádí, že: „Z hlediska zavinění může být útok jednáním úmyslným i nedbalostním.“ Šámalovi nicméně oponuje Ščerba, když vyslovuje tezi, že v případě, že by bylo připuštno odvracení nedbalostního ohrožení určitých zájmů za podmínek nutné obrany, otevíraly by se tím možnosti pro zcela neadekvátní reakci na podobné ohrožení. Svůj názor podporuje následujícím příkladem, kdy říká, že: „Pokud by tak například určitá osoba neopatrně zacházela

---

⁹⁸ srov. č. 11/1988 Sb. rozh. tr.: „Pri zabezpečovaní výkonu rozhodnutia štátneho orgánu požívajú príslušníci ZNB ochranu verejných činiteľov, i keby toto rozhodnutie bolo vecne nesprávne. Zárok príslušníkov ZNB voči tomu, kto bráni výkonu rozhodnutia, je zákonný i vtedy, keby takéto rozhodnutie samé bolo nezákonné.“

⁹⁹ srov. č. 47/1980 Sb. rozh. tr.: „Ak príslušník ZNB prekročí svoju právomoc a uskutočňuje zárok, na ktorý nie je podľa zákona oprávnený, nepožíva ochranu verejného činiteľa podľa § 155 a 156 Tr. zák. Útok na jeho zdravie pri takomto zároku, ak občan prekročí hranice nutnej obrany, možno prípadne posúdiť len ako trestný čin proti zdraviu (§ 221 a nasl. Tr. zák.).“

¹⁰⁰ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 665

¹⁰¹ Podle Jelínka „Útok je úmyslné, protiprávní jednání člověka, jež je nebezpečné pro společnost. Jen takovéto jednání totiž ospravedlňuje obranu proti útočníkovi, jejíž podmínky jsou oproti jednání v krajní nouzi mírnější.“ in Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 275

¹⁰² Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 506

¹⁰³ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 665

s nabitou zbraní, čímž by z nedbalosti přímo ohrožovala jiné lidi, bylo by ji možné beztrestně usmrtit, i když by reálně spolehlivě stačilo tuto osobu například napomenout a vyzvat ji, aby svého jednání zanechala.“¹⁰⁴

Osobně se domnívám, že útokem (při dodržení ostatních podmínek) může být i nedbalostní jednání, nevidím totiž důvod pro omezení jednání v nutné obraně jen na ta úmyslná. Zaprvé žádné takové omezení z platné právní úpravy nevyplývá, zadruhé se domnívám, že by takové omezení bylo v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege* (zužování podmínek okolností vylučujících protiprávnost totiž ve svém důsledku vede k nepřipustnému rozšiřování trestní odpovědnosti nad rámec psaného práva). Příklad, který uvádí Ščerba, ač jistě není nemožný, jeví se jako značně přehnaný. V takovém případě (tedy, že by obránce skutečně danou osobu usmrtil) se nicméně domnívám, že by dané jednání bylo posouzeno jako zcela zjevně nepřiměřené, jinými slovy došlo by k intenzivnímu excesu z nutné obrany (viz níže) a plně by se aplikovala trestní odpovědnost.

Novotný zároveň dovozuje, že útok musí sám o sobě vykazovat „nikoli zcela nepatrnou“ míru společenské škodlivosti. Jednání, která vykazují nižší míru společenské škodlivosti (explicitně přitom dává jako příklad přestupek nebo správní delikt), je podle něj možné odvracet podle ustanovení (dnes již neúčinného) § 2 přestupkového zákona (zák. č. 200/1990 Sb.,) Citované ustanovení sice obsahuje konstrukci podobnou nutné obraně, zpřísňuje ovšem požadavek proporcionality („*Přestupkem není jednání, jímž někdo odvrací přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný zákonem*“). S tímto tvrzením si rovněž dovoluji nesouhlasit. Pokud jsou splněny všechny podmínky nutné obrany (viz dále), není podle mého názoru důvod nutnou obranu tímto způsobem omezovat. Obzvláště ve stavu přímo hrozícího či již trvajícího útoku, kdy obránce nemá čas zdlouhavě hodnotit situaci, totiž jistě není účelné, aby zjišťoval, zda např. hrozící hodnota právě kradeného zboží dosahuje částky alespoň 10.000,- Kč.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 506

¹⁰⁵ Ke stejnému závěru dochází i Kratochvíl: „*Pokud je společenská škodlivost útoku tak nízká, že se jedná pouze o přestupek, lze patrně presumovat, že i v takovém případě lze užít vůči jinému nutnou obranu. Podmínkou vzniku situace nutné obrany je útok na zájmy chráněné trestním zákonem, přičemž objekt útoku je vymezen kvantitativně. Shodnost co do druhu těchto zájmů, tj. kvalitativně, se zájmy chráněnými zákonem o přestupcích je evidentní, rozdíl tkví jen ve stupni závažnosti porušení těchto zájmů, což by na realizaci práva na nutnou obranu nemělo mít vliv. Pokud by tomu mělo být jinak, nebyla by proti přestupkům možná vůbec nutná obrana, což by neodůvodněně tlumilo občanské aktivity.*“ in Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 373

Na druhou stranu je ale bezesporu určitá míra společenské nebezpečnosti vyžadována.¹⁰⁶ Poukázat lze i na skutečnost, že Novotný sám v další části citované práce obrací, kdy uvádí, že: „*Útok nemusí být trestným činem (přečinem). Může se jednat o čin, kterému schází některý ze znaků trestného činu, např. věk pachatele, přičetnost, nedostatek zavinění aj.*“¹⁰⁷

Za další spornou otázku související s útokem, resp. s problematikou nutné obrany, lze označit posuzování přípustnosti nutné obrany proti útokům, které jsou trestnými činy jen zdánlivě (činy jinak trestnými), právě např. z důvodu věku nebo nepřičetnosti pachatele. Kratochvíl¹⁰⁸ tuto otázku považuje za spornou, přičemž se ale spíše přiklání k názoru, že útok nemusí být právně kvalifikovatelný jako trestný čin. Obdobně se vyjadřuje Ščerba, když uvádí, že: „*Nutná obrana je za splnění všech zákonných podmínek přípustná i proti útoku osoby nepřičetné, osoby trestně neodpovědné z důvodu věku (tj. dítěte mladšího patnácti let) nebo osoby jednající ve skutkovém omylu.*“¹⁰⁹

Totožně jako v případě krajní nouze, i nutná obrana, resp. útok ve smyslu nutné obrany, je veden proti zájmům chráněným trestním zákonem. Při posuzování otázky, zda příslušný útok tuto podmínku naplňuje, tak obdobně můžeme vycházet z vymezeného objektu trestného činu tak, jak je stanoví trestní zákoník. Platí také, že při vymezení zájmu chráněného trestním zákonem vycházíme z jeho kvalitativního aspektu, tedy např. zájem na ochraně vlastnictví a majetkové svobody.

3.3.2 Útok přímo hrozící nebo trvajícím

Neoddělitelnou součástí základního předpokladu, kterým je navozen stav nutné obrany, tedy existence (reálného) útoku, je rovněž jeho přímá hrozba nebo již trvání útoku. Podle Novotného je obecně možné říci, že útok hrozí, jestliže podle okolností případu je jasné, že bude s velkou pravděpodobností bez prodlení následovat. Není podle něj však třeba čekat, až útočník udeří první.

---

¹⁰⁶ Vokoun jako příklad uvádí povykování dětí na ulici nebo volně pobíhající štěkající malý pes, který nikoho nenapadá. In Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 255

¹⁰⁷ Novotný, F., Kybic, P.: Nutná obrana (několik poznámek) in Trestní právo 2/2015. Wolters Kluwer ČR, s. 15

¹⁰⁸ Kratochvíl, V. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 374

¹⁰⁹ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 507

Iniciativa však musí vycházet vždy od útočníka.¹¹⁰ Podle Ústavního soudu může rovněž útok, v případě, že naplňuje skutkovou podstatu trestného činu, přímo (bezprostředně) hrozit již ve stadiu přípravy ve smyslu § 20 trestního zákoníku.¹¹¹

Stanovení přímo hrozícího nebo trvajících útoku tak v důsledku určuje časové hranice nutné obrany. Okamžik, kdy útok začíná přímo hrozit, můžeme tedy při zkoumání označit za začátek nutné obrany. Na druhé straně bude zásadní stanovení okamžiku ukončení nutné obrany. K tomu uvádí Šámal, že: „*Koncový moment nutné obrany je tedy tam, kde pomijí nebezpečí pro napadené zájmy anebo tyto zájmy jsou již definitivně porušeny a nehrozí nebezpečí dalších škod. Proti útoku, který je již dokončen, není nutná obrana již přípustná.*“¹¹²

Jako trvajících útok můžeme označit takový útok, který již aktivně započal a trvá. V návaznosti na povahu konkrétního jednání se tak může jednat o vedení fyzického útoku apod. Zároveň ale může s ohledem na konstrukci útoku jakožto útoku na zájmy chráněné trestním zákonem být za trvajících útok označeno i setrvání v obydlí ve smyslu trestných činů proti domovní svobodě. Takto trvajících útok následně trvá až do okamžiku, kdy útočník opustí dané obydlí, respektive kdy je z tohoto obydlí vypuzen.¹¹³

3.3.3 Přiměřenost nutné obrany

Podmínkou nutné obrany je absence zcela zjevné nepřiměřenosti nutné obrany vůči způsobu útoku. Druhý odstavec § 29 trestního zákoníku konkrétně stanoví, že „*nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku*“. Přiměřenost nutné obrany je naukou považována za podmínku jednání v nutné obraně *stricto sensu*.

V minulosti však byla podmínka přiměřenosti jednání v nutné obraně v trestních kodexech zakotvena značně restriktivněji, než je tomu dnes. Postupným vývojem došlo k výraznému

---

¹¹⁰ Novotný, F. a kol. Trestní právo hmotné. 4. vydání. Plzeň. Aleš Čeněk, 2017, s. 148

¹¹¹ „*Pokud útok tvoří skutkovou podstatu trestného činu, může hrozit již ve stadiu přípravy (§ 20 trestního zákoníku), nebo dokonce při projevu úmyslu spáchat trestný čin (např. u osoby známé svou agresivitou), za podmínky, že hrozí bezprostředně.*“ – 1.ÚS 3235/15 ze dne 26. dubna 2016

¹¹² Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 670

¹¹³ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 508

uvolnění tohoto požadavku. Šámal k tomu uvádí, že: „*Trestní zákon z roku 1950 stanovil, že obrana musí být přiměřená útoku. Mnohem benevolentnější byla formulace trestního zákona z roku 1961, která (v původním znění) stanovila, že obrana nesmí být zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. (...) Novela trestního zákona z roku 1993, jejíž dikci převzal i současný trestní zákoník, meze nutné obrany ještě více uvolnila stanovíc, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*“¹¹⁴ Osobně tento vývoj hodnotím kladně a jsem toho názoru, že předestřené postupné uvolňování, kterým zákonodárce ve svém důsledku vkládá do adresátů právních norem větší důvěru, je žádoucí a obecně prospěšné.

V původním návrhu platného trestního zákoníku byl ale druhý odstavce § 29 rozšířen ve vztahu ke způsobu útoku, vůči kterému může být vedena ne zcela zjevně nepřiměřená obrana, kdy návrh zákonodárce za *způsob útoku* doplnil *místo a čas útoku, anebo okolnostem vztahujícím se k osobě útočnicka nebo osobě obránce*“. V průběhu přijímání nového trestního kodexu se však vyskytly v literatuře – zejména ze strany praxe – námitky proti uvedenému výkladu a pojetí „způsobu útoku“, když někteří autoři uváděli, že jde o výklad nad rámec znění novelizovaného § 13 tehdy platného trestního zákona, nebo dokonce že je výklad historický nadřazován výkladu jazykovému, bylo přistoupeno k precizování formulace odstavce 2 § 29 tak, aby tyto námitky byly odstraněny.¹¹⁵

K zaměňování obou kategorií dochází výjimečně i v praxi, kdy se např. v odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ČR uvádí: „*Jednalo by se tudíž o exces z nutné obrany po stránce proporcionality.*“¹¹⁶ Shodně Kratochvíl při srovnávání institutů krajní nouze a nutné obrany obě kategorie řadí pod proporcionalitu.¹¹⁷

Pojem způsob útoku je soudy vykládán poměrně extenzivně, což dokládá judikatura¹¹⁸, zkoumajíc při posuzování nutné obrany nejen způsob útoku *stricto sensu*, ale rovněž např. osobu útočnicka a další okolnosti s útokem související. Osobně jsem toho názoru, že takový přístup soudů je žádoucí, neboť tímto přístupem dochází lépe k naplnění smyslu a podstaty nutné obrany a takové zkoumání

---

¹¹⁴ Šámal, P. a kol., *Trestní právo hmotné*, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 258

¹¹⁵ Šámal, P. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 67

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2018, sp. zn. 7 Tdo 748/2018

¹¹⁷ Kratochvíl, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání, Praha. C.H. Beck, 2012, s. 454

¹¹⁸ např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016, sp. zn. 8 Tdo 627/2016

jen umožní soudu lépe se vžít do situace, ve které k jednání v nutné obraně došlo. Z judikatury současně vyplývá, že při zkoumání způsobu útoku má soud vycházet z toho, jak tento útok subjektivně vnímal obránce.¹¹⁹

Pokyn soudům nižší instance zkoumat přiměřenost obranného jednání ve vztahu ke způsobu útoku ze subjektivního hlediska, tedy jak takový útok vnímal obránce, vyslovil rovněž Nejvyšší soud ČR, když v odůvodnění svého rozhodnutí uvádí: „*Pojem „zcela zjevně“ je tu nutno vykládat v subjektivním pojetí, tedy tak, že podmínky se posuzují podle toho, jak se jevíly zejména bránci se osobě, což dává soudu možnost, aby jednak posuzoval podmínky nutné obrany s určitou velkorysostí a jednak tyto podmínky zvažoval především z hlediska představ osoby, která se brání.*“¹²⁰

Současně ale nemají soudy nižších instancí výše uvedené aplikovat *ad absurdum* a vůbec se objektivní situací nezabývat, jak stanovil rovněž Nejvyšší soud ČR: „*Subjektivní pojetí však nelze absolutizovat, neboť by mohlo dojít k ospravedlnění závažných a zásadních chyb obránce, jeho zcela chybného hodnocení situace, založeného např. na trestuhodné nepozornosti, v důsledku čehož by bránci se osoba neodpovídala za následky, pokud by obrana byla v souladu s jejími mylnými představami. Nelze tedy zaujmout zcela subjektivistický přístup založený jen na představách bránci se osoby, když vždy je nutno celou situaci posuzovat a hodnotit komplexně a v celém jejím vývoji v konkrétním čase a na konkrétním místě.*“¹²¹

3.4 Překročení mezi nutné obrany

Za překročení mezi nutné obrany označuje nauka případy překročení jedné z podmínek uvedených v předchozí kapitole práce. Ač tak někteří autoři nečiní, považují za správné rozdělit podmínky mezi nutné obrany na ty, které navozují „stav“ nutné obrany a podmínky samotného jednání v rámci nutné obrany. Za podmínku jednání v nutné obraně *stricto sensu* považují pouze přiměřenost nutné obrany. Podmínkou, která navozuje stav nutné obrany, pak je přímo hrozící

---

¹¹⁹ viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. dubna 2019, sp. zn. 7 Tz 36/2019: „*Z hlediska splnění podmínek nutné obrany je proto potřeba rovněž hodnotit subjektivní stav obránce, jak vnímal útok a jaká obrana obránci subjektivně připadala v daný moment adekvátní vůči útoku*“.

¹²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. října 2014, sp. zn. 5 Tdo 1283/2014

¹²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. ledna 2017, sp. zn. 3 Tdo 1566/2016

nebo trvající útok na zájem chráněný trestním zákonem. Současně ale platí, že obě jmenované podmínky odborná literatura označuje shodně jako meze nutné obrany. Z toho důvodu i v kapitole věnované překročením mezí nutné obrany posuzují tyto meze *largo sensu* a zaměřují se jak na exces intenzivní (vyjádřenou zcela zjevnou nepřiměřeností nutné obrany) tak na exces extenzivní (vybočení z časových mezí přímo hrozícího nebo trvajícího útoku).

3.4.1 Exces extenzivní

Při zkoumání časového vymezení možného jednání v nutné obraně a hledání důvodů uvedeného docházíme ke stejnému závěru, jako v případě krajní nouze. V případě přímo hrozícího nebo trvajícího útoku není často možné vyčkávat na zásah státu prostřednictvím jeho veřejných sborů. Proto je prostřednictvím institutu nutné obrany zákonodárcem obránce dočasně nadán „pravomocí“ beztrestně zasáhnout. Je tedy na druhé straně logické, že musí být jasně časově ohraničený prostor, v rámci něhož lze uvažovat o dočasné beztrestnosti zasahujícího.

Extenzivním excesem z nutné obrany tak dle Nejvyššího soudu je i jednání, kterým obránce reaguje na útok, který pominul před „desítkami minut“: *„S ohledem na okolnosti případu šlo též o exces extenzivní, jelikož obviněná tímto způsobem reagovala jednak na předchozí útok, který se odehrál několik dní předtím, a jednak na násilné vniknutí poškozeného do domu inkriminovaného dne, avšak několik desítek minut před incidentem, a tudíž „odvracela“ útok, který již pominul a nepokračoval ani jinak nepřetržoval“*.¹²²

Ščerba označuje za extenzivní exces z nutné obrany rovněž odplatné jednání, když říká, že: *„O případy úmyslného excesu z nutné obrany půjde tehdy, když jednání (původního) obránce má již charakter odplaty, tedy kdy původní obránce útok již oplácí, nikoli odvrací. Tak tomu bude zejména v případech jednání původního obránce, které pokračuje i poté, co útok již skončil, tedy v jednom z případů extenzivního excesu obránce“*.¹²³

V kontextu extenzivního excesu z nutné obrany považují na tomto místě za účelné alespoň okrajově zmínit problematiku automatických obranných zařízení. Jejich užití totiž v minulosti

---

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. prosince 2016, sp. zn. 8 Tdo 1434/2016

¹²³ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 515

bylo soudy vylučováno s odkazem na předčasný moment obranného jednání. S takovým závěrem se ovšem nelze ztotožnit, jelikož obrana (prostřednictvím automatického zařízení) není učiněna instalací takového zařízení, nýbrž jeho iniciací. K tomu Šámal dodává, že: „*Protože je tedy použitá obrana účinná teprve v okamžiku útoku jako bezprostřední reakce na něj, je časová podmínka nutné obrany splněna, pokud skutečně působí jen v době trvání tohoto útoku.*“¹²⁴ Současně ale platí, že osoba, která obranný systém nastražila, nese veškerá rizika spojená s tím, když obranný systém nezasáhne skutečného útočníka, anebo když tento systém způsobí útočníkovi takovou újmu, že bude nezbytné tento způsob obrany vyhodnotit jako zcela zjevně nepřiměřený způsob útoku.¹²⁵

3.4.2 Exces intenzivní

O intenzivní exces z nutné obrany jde v případech, kdy obranné jednání je zcela zjevně nepřiměřené způsobu útoku. Jak již zaznělo v předchozí kapitole, právní úprava přiměřenosti nutné obrany doznala v posledním století významné rozvolnění, kdy limit obrany nastaven trestním zákonem z roku 1950 byl pozitivně vymezen slovy *přiměřená útoku*. Po přijetí trestního zákona z roku 1961 byla již dikce přiměřenosti nutné obrany stanovena negativně, když určovala, že *obrana nesmí být zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku*.

Tento posun potvrdil i Nejvyšší soud ČR, když ve svém rozhodnutí stanovil, že: „*Nutná obrana je vyloučena z důvodu tzv. intenzivního excesu tehdy, když čin obránce zcela jasně, očividně a nepochybně neodpovídá všem rozhodným okolnostem charakterizujícím způsob útoku. Podle ustanovení § 13 tr. zák. nesmí být nutná obrana ve vztahu ke způsobu útoku zcela zjevně nepřiměřená, tudíž může být nepřiměřená nebo zjevně nepřiměřená.*“¹²⁶

Při zkoumání absence zcela zjevné nepřiměřenosti vůči způsobu útoku lze spatřovat určitou paralelu s proporcionalitou krajní nouze, a to v tom smyslu, že tu dochází k poměrování následků. Zatímco však u krajní nouze zkoumáme poměr hrozícího a způsobeného následku, u nutné obrany jde o poměr mezi obranným jednáním a způsobem útoku.¹²⁷ Blíže rozdíl v kategorizaci

---

¹²⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 678

¹²⁵ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 515

¹²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007

¹²⁷ Šámal, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 259

proporcionality krajní nouze a přiměřenosti nutné obrany při poukázání na časté zdůrazňování nesprávnosti této distinkce popisuje Pelc, když uvádí, že: „*Nutno však zdůraznit, že jde o chybu pouze v tom, že obsahová náplň těchto hledisek je u krajní nouze a nutné obrany odlišná, neboť meze odvracení útoku musí být odlišné od mezí odvracení nebezpečí, které je přenášeno na třetí (nevinnou) osobu. Význam samotných kategorií je téměř shodný.*“¹²⁸

V rozhodovací praxi soudů lze za problematické označit použití zbraně při nutné obraně. Jak již bylo stanoveno výše, platí, že obrana ze své podstaty musí být intenzivnější, než útok. Jen tak může být obrana úspěšná. V kontextu uvedeného se pak zdá být relativně pochopitelné, když se citelně slabší osoba v pozici obránce vybaví zbraní (v kontextu ustanovení § 118 trestního zákoníku cokoliv, čím je možno učinit útok proti tělu důraznější). Bohužel ale hodnotím, že soudy k tomuto prvku nutné obrany přistupují jinak. Nejvyšší soud ČR tak například jako intenzivní exces z nutné obrany vyhodnotil obranu nožem, kdy k věci uvádí: „*Nejvyšší soud shledal, že se v přezkoumávané věci jednalo o exces intenzivní, protože šlo o vybočení z nutné obrany co do míry obranného zákroku, neboť obviněná zaútočila nožem proti neozbrojenému poškozenému, který se s ní pouze postrkoval, tedy zvolila způsob obrany, který podstatnou měrou překračoval intenzitu právě ze strany poškozeného hrozícího intenzivního útoku (lze ho posoudit jako minimální).*“¹²⁹

---

¹²⁸ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 200

¹²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. prosince 2016, sp. zn. 8 Tdo 1434/2016

4 Právní důsledky překročení mezí krajní nouze a nutné obrany

Následující pasáže práce jsou věnovány konkrétním právním důsledkům vybočení z krajní nouze nebo nutné obrany. V poslední době se v odborné literatuře objevuje názor¹³⁰, že překročením mezí se *stricto sensu* rozumí toliko překročení limitů v jednání v krajní nouzi (a analogicky tedy i v nutné obraně), naopak že se za takové překročení mezí nepovažuje vybočení ve smyslu podmínek, který stav krajní nouze (nutné obrany) vyvolávají, resp. nedovolují její vznik. Osobně s uvedeným souhlasím, i přesto si do této části práce dovolím zahrnout obě tyto kategorie, a to zejména z důvodu ucelenosti a tradičnímu pojetí vybraného tématu práce.

Pelc při hodnocení mezních případů, které v důsledku mohou být hodnoceny jako exces z krajní nouze adresuje poměrně znepokojivý fenomén, když říká, že: *„Skutkové okolnosti hraničních případů jsou vždy zajímavé. Jejich analýza nám poodkryje pozoruhodnou skutečnost, že motivace orgánů činných v trestním řízení k právní kvalifikaci jednání jako jednání v krajní nouzi vychází často z přesvědčení o morálně akceptovatelném chování a zákonné podmínky krajní nouze jsou upozaděny.“*¹³¹ Tato skutečnost, pokud by se potvrdila, jistě není žádoucí. Ze stejného důvodu došlo v procesu přijímání nového trestního kodexu ke změně pojetí trestného činu na formální pojetí. Nastavení podmínek (ať už trestného činu nebo některé z okolností vylučujících protiprávnost) má být dle platné právní úpravy stanoveno zákonodárcem, orgány činné v trestním řízení zkoumají splnění, nesplnění, příp. překročení takových podmínek, nikdy by ale, dle mého názoru, nemělo docházet k citovaným situacím.

V obecné rovině lze stanovit, že nedojde-li k naplnění některé z podmínek krajní nouze nebo nutné obrany, nedojde k vyloučení protiprávnosti dotčeného jednání a daná osoba tak bude, při splnění dalších podmínek, trestně odpovědná.¹³²

Považuji za vhodné uvést, zejména v kontextu názvu této práce, že konkrétní právní důsledky překročení mezí krajní nouze nemusí nutně pramenit pouze z jednotlivých ustanovení trestního práva. Jak uvádí na příkladu Kratochvíl, může při krajní nouzi být ten, kdo z nedbalosti způsobil

---

¹³⁰ např. Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021

¹³¹ tamtéž, s. 249

¹³² Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 515

požár svého domu, být povinen k náhradě škody, která vznikla při hašení na majetku jiných občanů.¹³³ Další pasáže jsou však věnovány výhradně důsledkům trestněprávním.

Následující kapitola práce, věnována konkrétním trestněprávním důsledkům překročení mezi krajní nouze a nutné obrany, poskytne čtenáři ucelený vhled do jednotlivých trestněprávních důsledků spojených s případy, kdy sice (z různých důvodů) nelze ustanovení o krajní nouzi nebo nutné obraně aplikovat, přesto ale určitým způsobem s těmito okolnostmi souvisí.

4.1 Polehčující okolnosti

Prvním z eventuálních trestněprávních důsledků překročení mezi krajní nouze a nutné obrany je institut polehčujících okolností. Polehčující okolnosti, stejně jako institut upuštění od potrestání (viz dále) jsou v trestním zákoníku zařazeny mezi *obecné zásady pro ukládání trestů*. Z uvedeného názvu Oddílu 1 Dílu 2 Hlavy V obecné části trestného zákoníku kromě dalšího vyplývá, že uvedené budou soudy aplikovat při posuzování otázky stanovení druhu a výměry trestu. Pokud soud zvažuje uložení některého druhu trestní sankce a jeho konkrétní výměru, je již otázka viny zodpovězena. Soud je zásadně povinen při stanovení druhu a výměry trestu postupovat v souladu s ustálenými zásadami trestání, z nichž zásadní v předestřené kontextu je zásada individualizace trestu. Podle Šámala představují polehčující (a přitěžující) okolnosti důležitý prostředek soudní individualizace trestu, protože blíže charakterizují jednotlivé stránky trestného činu nebo osobu jeho pachatele a konkretizují hlediska zákona pro stanovení druhu trestu a jeho výměry.¹³⁴

Explicitní odkaz na okolnosti vylučující protiprávnost nalezneme v ustanovení § 41 písm. g) trestního zákoníku, který stanoví, že soud jako k polehčující okolnosti přihlédně zejména k tomu, že pachatel: „*spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost.*“ Vybočil-li tedy pachatel při krajní nouzi nebo nutné obraně z jejích mezí, má k této skutečnosti soud při stanovení druhu a výměry trestu přihlédnout.

Kladně lze hodnotit jazykové vyjádření § 41 písm. g) trestního zákoníku, konkrétně sousloví uvedené *in fine* daného ustanovení, tedy „*nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost*“, čímž

---

¹³³ Kratochvíl, V. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání, Praha. C.H. Beck, 2012, s. 454

¹³⁴ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 833

zákonodárce vyjadřuje demonstrativnost výčtu těchto okolností v obecné části trestního zákoníku a dovozuje tak možnost jejich rozšiřování.

V odborné literatuře bývá možnost aplikace ustanovení § 41 písm. g) trestního zákoníku dávana do souvislosti s vybočením z mezí krajní nouze nebo nutné obrany bez dalšího, nezávisle na tom, v jakém ohledu k takovému vybočení z podmínek došlo, kdy např. Ščerba stanoví, že: „*Jestliže pachatel v důsledku vybočení z mezí krajní nouze spáchá trestný čin, je nesplnění podmínek krajní nouze považováno podle § 41 písm. g) za polehčující okolnost a může být též důvodem pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 7.*“¹³⁵ Obdobně se vyjadřuje Novotný, kdy uvádí, že: „*Pokud nebyly zcela splněny podmínky krajní nouze, jde o polehčující okolnost (§ 41 písm g) tr. zákoníku).*“¹³⁶

V souladu s uvedeným by tedy za jednu z podmínek, jejíž překročení může ve svém důsledku vést k aplikaci § 41 písm. g) trestního zákoníku měla být považována i přítomnost povinnosti snášet nebezpečí u krajní nouze. S takovým závěrem ale nesouhlasí Pelc, kdy se vůči uvedenému vymezuje. Konkrétně k tomu uvádí, že: „*Povinnost snášet nebezpečí buď existuje, anebo neexistuje. Nic mezi tím v zásadě není, takže asi nelze hovořit o tom, že tato podmínka „nebyla zcela splněna“, když nebyla splněna vůbec.*“¹³⁷ S uvedeným souhlasím, a to zejména s odkazem na znění dotčené části § 28 odst. 2, podle které o krajní nouzi nejde, pokud byl jednající povinen nebezpečí snášet. Zákon zde podle mého názoru neposkytuje prostor pro rozsah této povinnosti. Závěrem Pelc dodává, že výše uvedené nevylučuje použití jiných polehčujících okolností, např. podle § 41 písm. b) nebo d) trestního zákoníku. Pokud tedy soud ve světle výše uvedených poznatků sezná, že nelze uvažovat o použití § 41 písm. g) (například z důvodu neexistence nebezpečí), nebrání to posouzení skutku např. v kontextu § 41 písm. b), tedy že „*pachatel spáchal trestný čin v silném rozrušení.*“

Polehčující okolnosti podle § 41 písm. g) trestního zákoníku nelze zvažovat ani v případech putativní krajní nouze ani nutné obrany, neboť pak by nešlo o čin spáchaný při odvracení útoku nebo nebezpečí a tyto zdroje pachatelova ohrožení by chyběly.¹³⁸

---

¹³⁵ Ščerba, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 504

¹³⁶ Novotný, F. a kol. Trestní právo hmotné. 4. vydání. Plzeň. Aleš Čeněk, 2017, s. 146

¹³⁷ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 221

¹³⁸ Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2023, s. 838

Z uvedeného vyplývá, že k polehčujícím okolnostem podle § 41 písm. g) trestního zákoníku mohou v praxi soudy přihlížet v případech vybočení z limitů jednání krajní nouzi nebo nutné obrany, naopak v případech, kdy zde krajní nouze nebo nutná obrana vůbec nebyla dána, neměly by při stanovení druhu a výměry k tomuto ustanovení přistupovat. Soudům ale v takovém případě nic nebrání v přihlídnutí k polehčujícím okolnostem jiným, např. těm uvedeným v § 41 písm. b) nebo d) trestního zákoníku.

4.2 Mimořádné snížení trestu

Vedle polehčujících okolností obsahuje obecná část trestního zákoníku další nástroj, pomocí něhož může soud při stanovení výměry trestu přihlídnout k okolnostem vylučujícím protiprávnost přesto, že jejich podmínky byly překročeny, kterým je institut mimořádného snížení trestu. Na rozdíl od polehčujících okolností je ale instrument mimořádného snížení trestu omezen na jediný druh trestu, a to na trest odnětí svobody. Podle ustanovení § 58 odst. 1 trestního zákoníku může soud, má-li vzhledem k okolnostem případu za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání, může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby trestním zákonem stanovené. Navazující odstavce § 58 předmětného ustanovení obsahují podmínky, příp. limity mimořádného snížení trestu. Pro účely této kapitoly je ale zásadním odstavec 7, který výslovně stanoví, že *soud může snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby také tehdy, jestliže pachatel (...) spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky krajní nouze (§ 28) nebo nutné obrany (§ 29) (...) nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost.*“

Shodně s předchozí podkapitolou lze v souvislosti s mimořádným snížením trestu stanovit, že mimořádné snížení trestu mohou soudy zvažovat a aplikovat v případech, kdy sice stav nouze nebo nutné obrany nastal, současně ale v rámci uvedených stavů došlo k překročení zákonných mezí. Stejně jako u polehčujících okolností tedy platí, že mimořádné snížení trestu lze soudy aplikovat v případech vybočení z mezí krajní nouze nebo nutné obrany, nikoli ale u domnělé krajní nouze

ani nutné obrany¹³⁹, ani v případě, že je u krajní nouze dána povinnost zasahujícího nebezpečí snášet.¹⁴⁰

Soud při aplikaci mimořádného snížení trestu podle ustanovení § 58 odst. 7 trestního zákoníku není vázán omezením stanoveným v odstavci 4, jak vyplývá z jeho dikce *in fine*. Odkazovaný § 58 odst. 4 trestního zákoníku stanoví soudu nepřekročitelné limity, vyjádřené minimální možnou trestní sazbou a dále odstupňovanou podle dolní hranice trestní sazby spojené s konkrétním trestným činem podle zvláštní části trestního zákoníku. Citované sousloví dle mého názoru pramení v požadavku zákonodárce, aby soud posuzované případy související s překročením mezi krajní nouze a nutné obrany blíže zkoumal z hlediska společenské škodlivosti, jelikož je tímto soudu dána možnost snížit výměru trestu odnětí svobody např. i na jednu desetinu původní výměry trestu. V souladu se současným trendem, kdy dochází k postupnému rozvolňování podmínek krajní nouze a zejména nutné obrany, lze uvedené hodnotit pozitivně. Souhlasně se k témuž vyjadřuje Vokoun, když říká, že: „*Rovněž legislativní zdůraznění možnosti snížit trest nebo dokonce upustit od potrestání při překročení mezi nutné obrany nebo krajní nouze může být považováno za pokyn zákonodárce k jejich častější aplikaci v těchto případech.*“¹⁴¹

4.3 Upuštění od potrestání

Soud může rovněž na základě § 46 trestního zákoníku upustit od potrestání.¹⁴² Byť tak z textace trestního zákoníku explicitně nevyplývá (v dotčených ustanoveních není zakotven výslovný odkaz na okolnosti vylučující protiprávnost jako tomu tak je v případě polehčujících okolností nebo mimořádného snížení trestu), výkladem lze dojít ke kladnému závěru o použitelnosti institutu upuštění od potrestání v případech překročení mezi krajní nouze nebo nutné obrany. Dotčené ustanovení ale obsahuje několik významných omezení, která v důsledku možnost aplikace upuštění od potrestání na předestřené případy značně omezuje.

---

¹³⁹ Mulák, J., Mimořádné snížení trestu odnětí svobody. In: Jelínek, J. a kol. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, 2019, s. 210

¹⁴⁰ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 221

¹⁴¹ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 74

¹⁴² V souvislosti s excesem z nutné obrany tak např. rozhodnul Okresní soud v Pardubicích rozsudkem ze dne 19. 6. 2006 ve věci sp. zn. 22 T 62/2005, přičemž obžalovaný zde užil tzv. automatického obranného zařízení

Prvním značně limitujícím prvkem je zúžení možnosti soudu uplatnit upuštění od potrestání toliko při stanovení druhu a výměry trestu u přečinů ve smyslu § 14 trestního zákoníku, jakožto podkategorie méně závažných trestných činů. Takovým omezením se podle mého názoru zásadně snižuje aplikovatelnost institutu upuštění od potrestání zejména u překročení mezí nutné obrany, jelikož většina souzených trestných činů nebude do této kategorie řazena.

Druhým faktorem, který bude v praxi použitelnost upuštění od potrestání omezovat, je požadavek na pachatele trestného činu. Užití upuštění od potrestání soudem je totiž možné aplikovat jen, pokud pachatel spáchání přečinu *lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě*. Správně na určitý morální nesoulad excesu z krajní nouze nebo nutné obrany a lítosti, příp. účinné snahy po nápravě poukazuje Vokoun, když uvádí, že: „*Určité pochybnosti by mohl vyvolat i požadavek „upřímného litování činu“ a „účinné snahy po nápravě“, zejména šlo-li o exces nedbalostní. Není jasné, v čem by ona účinná snaha po nápravě měla spočívat.*“¹⁴³

4.4 Privilegované skutkové podstaty

Posledním z možných trestněprávních důsledků překročení mezí krajní nouze nebo nutné obrany je možnost subsumpce daného jednání do příslušné privilegované skutkové podstaty trestného činu. Jelínek privilegované skutkové podstaty popisuje jako skutkové podstaty, které charakterizují trestné činy menší typické závažnosti než skutkové podstaty základní, tedy, že jsou zde okolnosti, které snižují nebezpečnost činu pro společnost.¹⁴⁴ Zákonodárce spojuje uvedené případy, vykazující sníženou společenskou škodlivost, s výrazně nižší trestněprávní sankcí.

Privilegované skutkové podstaty obsahuje zvláštní část trestního zákoníku spíše ojediněle, v kontextu excesů z mezí krajní nouze a nutné obrany lze zvažovat trestný čin zabití podle § 141 trestního zákoníku a trestný čin ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle § 146a trestního zákoníku, přičemž se obě tyto privilegované skutkové podstaty nachází v Hlavě I zvláštní části trestního zákoníku, nadepsané Trestné činy proti životu a zdraví.

---

¹⁴³ Vokoun, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 3/1989, Praha, s. 72

¹⁴⁴ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges, 2022, s. 172

Skutková podstata zabití podle § 141 trestního zákoníku privileguje jednání, kterým někdo *jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*. Z uvedené dikce je zřejmé, že se předestřená privilegizace vztahuje k obecné skutkové podstatě trestného činu vraždy podle § 140 trestního zákoníku, jakožto *úmyslného usmrcení jiného*. Zákonodárce privileguje právě takové jednání, které je významným způsobem ovlivněno momentálním subjektivním stavem pachatele nebo takové, které je způsobeno důsledkem předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Podle Hořáka lze důvodně předpokládat, že dle ustanovení o zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného budou posuzovány jak intenzivní excesy z nutné obrany, tak i excesy extenzivní, a to za předpokladu, že útok na chráněný zájem byl již dokonán a pouze přetrvávají jeho následky. Jak ale sám dodává, nelze v žádném případě vybočení z mezí nutné obrany ztotožňovat s trestným činem zabití, když říká, že: „*Jednání ve smyslu § 141 odst. 1 má ve své podstatě spíše charakter (do jisté míry pochopitelného) protiútoků či odplaty než jen nepřiměřené obrany.*“¹⁴⁵

Druhou privilegovanou skutkovou podstatou, kterou lze zvažovat v kontextu excesů z krajní nouze nebo nutné obrany, je skutková podstata trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle § 146a trestního zákoníku. Dotčené ustanovení sice obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty, obsažené v odst. 1 a odst. 3, jejich rozdíl ovšem tkví pouze v závažnosti způsobené újmy. Lze stanovit, že pro skutkové podstaty uvedené v § 146a trestního zákoníku platí totéž, co již bylo uvedeno výše k § 141 trestního zákoníku, kdy obě tato ustanovení obsahují totožnou dikci *silného rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného*.

---

¹⁴⁵ Hořák, J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, Bulletin advokacie, 10/2009, s. 53

5 Hodnocení platné právní úpravy, návrhy *de lege ferenda*

Jsem přesvědčený, že předchozí část této práce čtenáři ukázala rozvětvenost právní úpravy okolností vylučujících protiprávnost, jejích překročení a důsledků těchto překročení, v závislosti na jejich charakteru. Ač tak možná na první pohled není zcela zřejmé, soudu je dána poměrně široká nabídka trestněprávních institutů, které může v závislosti na splnění dalších podmínek aplikovat. Platnou právní úpravu v tomto směru považuji většinou za uspokojivou. Přestože lze sledovat postupné posilování postavení obránce v právní konstrukci nutné obrany, a to na legislativní úrovni, i na úrovni výkladu a aplikace tohoto ustanovení soudy, lze se stále setkat s různými tendencemi či snahami dalšího zdůrazňování „vyššího“ postavení osoby bránící se útoku a změkčování dopadů případných excesů, např. při obraně ve vlastním obydlí, se zbraní apod. Většinu těchto návrhů považuji osobně za nadbytečnou, kdy je někdy zřejmé, že tyto změny jsou motivovány politickou soutěží o přízeň voliče, spíše než snahou o moderní a spravedlivé pojetí institutu krajní nouze a nutné obrany. Negativně pak hodnotím skutečnost, že zřejmě ze stejného důvodu došlo k novelizaci čl. 6 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Jak v práci uvádím, tato změna je napříč odbornou veřejností kritizována a považována za zcela nadbytečnou, s čímž vyjadřuji plný souhlas.

Při úvahách *de lege ferenda* docházím ke dvěma závěrům, resp. námětům k další diskusi o možném dalším vývoji zkoumaných okolností vylučujících protiprávnost.

Zprv se domnívám, že by bylo vhodné změnit možnosti nouzového jednání pro osoby, u nichž je dána povinnost nebezpečí snášet v případech krajní nouze. Kapitoly 2.3.4, resp. 2.4.4. této práce poukázaly na možné interpretační problémy při stanovení, zda platí uvedená povinnost bezvýhradně a neomezeně, co vše vlastně lze považovat za zdroj takové povinnosti, apod. V této souvislosti by mohla např. být inspirací tzv. omluvná krajní nouze¹⁴⁶, známá z německé právní úpravy okolností vylučujících protiprávnost.

Druhým problémem stávajícího pojetí okolností vylučujících protiprávnost je, který spatřuji, a na který ve světle rozhodovací praxe soudu poukazuje i Pelc¹⁴⁷ je sekundární důsledek vyloučení

---

¹⁴⁶ K omluvné krajní nouzi blíže např. Říha, J. Omluvná krajní nouze. In: Jelínek, J. a kolektiv: Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, 2019, s. 107-120

¹⁴⁷ Pelc, V. Krajní nouze v trestním právu. Praha: Leges, 2021, s. 301

protiprávnosti jednání, v rámci kterého vznikne nezaujaté osobě újma. Vyloučením protiprávnosti jednání totiž v současném pojetí okolností vylučujících protiprávnost ztrácí poškozená osoba možné právo na náhradu způsobené újmy. Pelc navrhuje změnu koncepce v tom ohledu, že místo okolností vylučujících protiprávnost by do budoucna tyto byly nahrazeny okolnostmi vylučujícími trestnost (trestní odpovědnost). S uvedeným se lze ztotožnit, zejména v kontextu výše uvedeného. Domnívám se ale, že taková změna by vyžadovala značně větší zásah do právního řádu, a to nejen do jednotlivých ustanovení trestního práva. Pokud by např. soud svým rozhodnutím vyloučil trestní odpovědnost určitého jednání (došlo by k úspěšné aplikaci institutu krajní nouze při splnění všech jejích podmínek), ale např. správní orgán by následně zasahujícího shledal vinným z příslušného přestupku, mohlo by to pro zasahujícího mít velmi negativní důsledky související např. se ztrátou spolehlivosti ve smyslu ustanovení zákona č. 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, příp. též by takové rozhodnutí mohlo vést k odebrání živnostenského oprávnění etc. Přesto se ale s takovým návrhem ztotožňuji a jeho případné budoucí provedení vítám.

Závěr

Platná právní úprava zakotvující a upravující tradiční institut okolností vylučujících protiprávnost je stále aktuálním tématem. Ač se jedná o téma kategorizované a řazené mezi základy trestní odpovědnosti, v odborných i laických kruzích je mu věnována častá pozornost, a to nejen na úrovni odborných monografií, debat, konferencí či na úrovni (na trestněprávní předpisy) časté návrhy legislativních úprav, ale také v médiích. Přirozeně je stěžejní část diskursu věnována krajní nouzi, a ještě intenzivněji nutné obraně. Konečně je třeba uvést, že aktuálnosti institutu krajní nouze i nutné obrany napomáhá také řada sporných otázek, odpověď na něž často stále není univerzálně přijímaná.

Z čistě trestněprávního hlediska možná marginálním, ale dle mého názoru velice zajímavým aspektem krajní nouze, a zejména nutné obrany, je její státovědní, příp. ústavněprávní rovina, související s monopolem státu na legitimní uplatnění násilí jako prostředku prosazování státní moci a suverenity. Optikou státní moci totiž teoreticky v případech jednání v nutné obraně dojde ve velmi omezené míře a čase (v mnoha případech se jedná se jednotky sekund), k udělení oprávnění k uplatnění násilí, přičemž takové oprávnění dočasně udělí stát přímo svému adresátu. I tento prvek dle mého názoru přispívá k aktuálnosti tématu jako celku, a častým debatám o něm.

Prakticky ve všech částech této práce dochází k pojmenování některých těchto sporných otázek, uvedení mnohosti názorů na řešenou problematiku, a vytyčení nebo alespoň pokus o vlastní názor, příp. řešení. Názor o úspěšnosti či vhodnosti nabízených odpovědí či navrhaných řešení, nechť si čtenář udělá sám.

V úvodní kapitole práce jsem se zaměřoval na vybrané instituty základů trestní odpovědnosti (zejména trestný čin, jeho pojetí a protiprávnost), jež jsem považoval za zásadní s ohledem na cíle této práce. Následně jsem se soustředil na institut okolností vylučujících protiprávnost obecně, který jsem zkoumal analyticky a zasadil do kontextu celého právního řádu. Následující kapitoly byla věnovány institutům krajní nouze a nutné obrany, jejich historickému a společenskému kontextu a jednotlivým jejím podmínkám. V uvedených kapitolách se již nezdá objevuje odkaz na judikaturu, a to zejména s ohledem na interpretaci některých dílčích aspektů, které soudní orgány svou činností uskutečňují, a napomáhají tak precizování podmínek obou těchto okolností.

Pouze přesným vymezením podmínek určitého jednání totiž následně může dojít k hodnocení, zda došlo nebo naopak nedošlo k jejich překročení. Po vymezení podmínek krajní nouze a nutné obrany a jejich překročení se mé zkoumání přesunulo k jednotlivým právním důsledkům překročení mezí obou institutů. V závěrečné pasáži práce poté provádím zhodnocení platné právní úpravy a některé návrhy *de lege ferenda*.

Cíle této práce považuji v kontextu uvedeného za splněné, přesto však nutno dodat, že trestněprávnímu institutu okolností vylučujících protiprávnost by s ohledem na jeho složitost, komplexitu jednotlivých aspektů, ale i atraktivitu, mohlo být věnováno prostoru značně přesahujícího doporučený rozsah pro diplomové práce.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

- BURDA, E. Útok, proti kterému je přípustná nutná obrana. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 2, s. 43-50
- HOŘÁK, J., Vražda a zabití v novém trestním zákoníku, *Bulletin advokacie*, 10/2009, s. 53
- JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání.* Praha: Leges, 2022, ISBN: 978-80-7502-576-0
- JELÍNEK, J. a kol.: *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*, Praha: Leges, 2019, 586 s., ISBN: 978-80-7502-354-4
- KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOSAŘ, D. a kolektiv: *Listina základních práv a svobod. Velký komentář.* Praha, Leges, 2022
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2009, ISBN: 978-80-7400-042-3
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 2. vydání,* Praha. C.H. Beck, 2012, ISBN: 978-80-7179-082-2
- KUBOVÁ, O. K některým otázkám krajní nouze, in *Bulletin advokacie* 10/1998
- NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo hmotné. 4. vydání.* Plzeň. Aleš Čeněk, 2017, ISBN: 978-80-7380-651-4
- NOVOTNÝ, F., KYBIC, P.: *Nutná obrana (několik poznámek)* in *Trestní právo* 2/2015. Wolters Kluwer ČR
- NÝVLTOVÁ, I.: *Objektivní a subjektivní koncepce protiprávnosti útoku a jejich vztah k právnímu posouzení obrany proti toku osob trestně neodpovědných.* *Trestněprávní revue*, č. 7/2003
- PELC, V. *Krajní nouze v trestním právu.* Praha: Leges, 2021, ISBN: 978-80-7502-530-2
- SOLNAŘ, V., FENYK, J a CÍSAŘOVÁ, D. *Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání,* Praha: Orac, 2003. ISBN: 80-86199-74-6
- SOLNAŘ, V. a kol. *System českého trestního práva. Základy trestní odpovědnosti.* Praha: Novatrix s.r.o., 2009, část druhá, ISBN: 978-80-254-4033-9
- ŠÁMAL, P. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006. Vydání první.* Praha : C. H. Beck, 2006, ISBN: 80-7179-527-5

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, ISBN: 978-80-7400-893-1

ŠÁMAL, P. a kol., Trestní právo hmotné, 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, ISBN: 978-80-7598-764-8

ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, ISBN: 978-80-7400-807-8

VOKOUN, R.: Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze, Acta Universitatis Carolina-Iuridica 3/1989, Praha

VOKOUN, R., Zadržení podezřelého jako okolnost vylučující protiprávnost in: Vybrané aktuální problémy čs. trestního práva, Univerzita Karlova, Praha, 1986

WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I., CHALUPOVÁ, M., KILIAN, P., PROCHÁZKA, V., TOMKOVÁ, M. a kol. Listina základních práv a svobod: Komentář. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, ISBN: 978-80-7676-747-8

Seznam použitých internetových zdrojů

THE QUEEN v. DUDLEY AND STEPHENS dostupný v anglickém jazyce online na: <https://la.utexas.edu/users/jmciver/357L/QueenvDS.PDF>, 2020

Seznam použitých právních předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních Práv a svobod

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. dubna 2016, sp. zn. 1.ÚS 3235/15

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. září 1957, sp. zn. 4 To 181/57

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 16. srpna 1971, sp. zn. 3 Tz 54/71
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 24. března 1987, sp. zn. 7 Tz 15/87
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 28. července, sp. zn. 4 Tz 40/78
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 31. května 1979 sp. zn. 7 Tz 25/89
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 24. února 1987, sp. zn. 7 Tz 9/87
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 18. ledna 1980, sp. zn. 6 Tz 70/79
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. dubna 2019, sp. zn. 7 Tz 36/2019
Rozsudek Okresního soud v Pardubicích ze dne 19. 6. 2006, sp. zn. 22 T 62/2005
Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. června 1996, sp. zn. 4 To 360/96
Usnesení Nejvyššího soudu SSR ze dne 11. prosince 1980, sp. zn. 3 To 72/80
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 2007, sp. zn. 5 Tdo 162/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. října 2014, sp. zn. 5 Tdo 1283/2014
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. listopadu 2016, sp. zn. 11 Tdo 1233/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016, sp. zn. 8 Tdo 627/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. prosince 2016, sp. zn. 8 Tdo 1434/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. ledna 2017, sp. zn. 3 Tdo 1566/2016
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. června 2018, sp. zn. 7 Tdo 748/2018
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2019, sp. zn. 5 Tdo 1121/2019

Seznam ostatních zdrojů

Sněmovní tisk č. 410/0, vládní návrh zákona – trestní zákoník

Název práce

Pojem a právní důsledky překročení mezí nutné obrany a krajní nouze

Abstrakt

Předložená diplomová práce se zabývá trestněprávním institutem okolností vylučujících protiprávnost, konkrétně se práce věnuje krajní nouzi a nutné obraně. V úvodních kapitolách práce je tento tradiční trestněprávní institut, zařazený mezi základy trestní odpovědnosti, představen, zasazen do kontextu formálního pojetí trestného činu v české právní úpravě trestního práva. Dále je představen samotný koncept okolností vylučujících protiprávnost, z nichž je posléze zkoumána právě krajní nouze a nutná obrana. Důkladně jsou zkoumány a posuzovány jednotlivé podmínky, které vyvolávají stav krajní nouze, resp. nutné obrany, a následně samotné limity jednání v předestřených stavech.

Po stanovení limitů krajní nouze a nutné obrany přechází práce do další části, kde jsou předestřeny případy vybočení z mezí obou těchto institutů, a to *largo sensu*, tedy překročení ve smyslu jednání mimo tyto stavy, a dále překročení limitů daných jednání, označovaných též jako překročení mezi krajní nouze a nutné obrany *stricto sensu*.

V následujících pasážích se práce zaměřuje na vymezení konkrétních právních důsledků vybočení z mezí předestřených jednání, kterými jsou trestněprávní instituty polehčujících okolností, mimořádného snížení trestu, upuštění od potrestání, resp. privilegované skutkové podstaty. Závěrečné části práce se zaměřují na hodnocení platné právní úpravy, autor rovněž provádí úvahu na právní úpravou *de lege ferenda*.

Stěžejním pramenem psaného práva je při zpracování této práce aktuálně platný trestní kodex, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Podpůrně jsou dále užity jednotlivá ustanovení vedlejších předpisů trestního práva hmotného (např. zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže) nebo i procesního (zejména zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád). Tam, kde je to vhodné, zaměřuje se práce rovněž na relevantní judikaturu soudů České, ale i Slovenské republiky.

Při zpracování práce vycházel autor z právního stavu platného ke dni 30. září 2023.

Klíčová slova

Krajní nouze, nutná obrana, exces

Název práce v anglickém jazyce

The concept and legal consequences of exceeding the limits of self defense and necessity

Abstract

The presented diploma thesis deals with the criminal law institute of circumstances excluding illegality, specifically the thesis is devoted to necessity and self defense. In the introductory chapters of the thesis, the traditional institute of criminal law, included among the foundations of criminal responsibility, is introduced and placed in the context of the formal concept of crime in the Czech legal regulation of criminal law. Furthermore, the very concept of circumstances excluding illegality is introduced, of which necessity and self defense are then examined. Individual conditions that trigger a state of necessity are thoroughly examined and assessed, respectively, as well as self defense, and subsequently the very limits of action in these states.

After determining the limits of necessity and self defense, the thesis moves on to the next part, where cases of deviating from the limits of both of these instruments are pointed out, namely *largo sensu*, i.e. exceeding in the sense of acting outside these states, and further exceeding the limits of given actions, also referred to as exceeding the limits of necessity and self defense *stricto sensu*.

In the following passages, the thesis focuses on the definition of the specific legal consequences of deviating from the limits of pre-prescribed actions, which are the criminal law institutes of mitigating circumstances, extraordinary reduction of punishment, waiver of punishment, or privileged crimes. The final parts of the thesis focus on the evaluation of the applicable legal regulation, the author also considers the legal regulation *de lege ferenda*.

The main source of written law in the preparation of this diploma thesis is the Criminal Code, Act No. 40/2009 Coll., Criminal Code, currently in force. Individual provisions of secondary regulations of substantive criminal law (e.g. Act No. 218/2003 Coll.) or procedural (mainly Act No. 141/1961 Coll.) are also used as support. Where appropriate, the thesis also focuses on the relevant jurisprudence of the courts of the Czech Republic, as well as the Slovak Republic.

When preparing the thesis, the author relied on the legal status valid as of September 30, 2023.

Key words

Necessity, self defence, excess